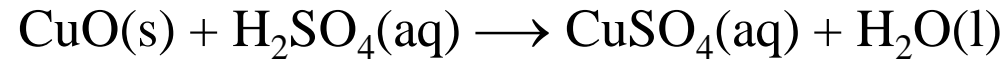

Soli kyslíkatých kyselín a koordinačné zlúčeniny *d*-prvkov

Soli kyslíkatých kyselín *d*-prvkov tvoria **početnú a veľmi významnú skupinu tuhých látok**. Atómy *d*-prvkov v nižších oxidačných stavoch sú **v soliach kyslíkatých kyselín prítomné spravidla vo forme katiónu** (napr. $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$, TiO^{2+}) spolu s **oxoaniónom**.

Na prípravu solí kyslíkatých kyselín sa používa niektorý z nasledovných postupov:

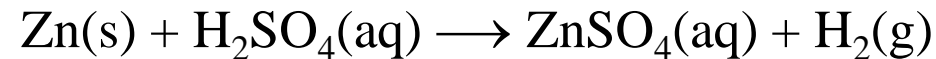
– **Reakcia príslušnej kyseliny s oxidom (alebo hydroxidom) kovu**, napr.

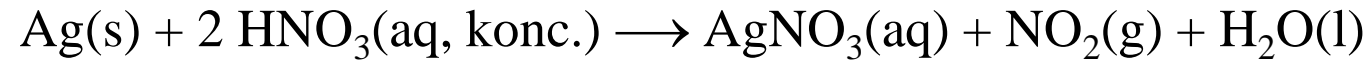
– **Reakcia príslušnej kyseliny s uhličitanom kovu**

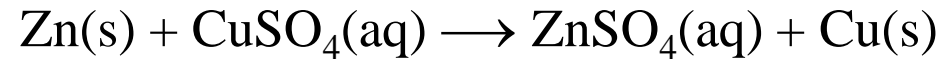
– **Reakcia kyseliny s neušľachtilým kovom**, napr.

resp. v **prípade kyseliny so silnými oxidačnými účinkami aj s ušľachtilým kovom**, napr.

– **Redoxné reakcie**, napr.

– **Zrážacie reakcie**, napr.

Používajú sa aj **iné špecifické spôsoby prípravy solí *d*-prvkov**, ktoré budú uvedené v ďalšom texte.

Atómy *d*-prvkov vo vyšších oxidačných stavoch zvyčajne vytvárajú samotný oxoanión, napr. chrómanový anión CrO_4^{2-} alebo osmičelanový(4-) anión OsO_6^{4-} .

Tieto soli sa väčšinou pripravujú rozpúšťaním príslušného oxidu *d*-prvku v roztoku hydroxidu, alkalickým oxidačným tavením, resp. aj inými postupmi, ktoré budú ďalej uvedené.

Sírany

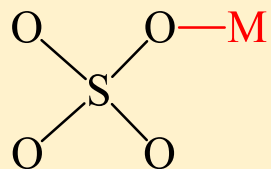
Sírany obsahujú tetraédrický anión SO_4^{2-} . Väzba s atómom kovu je prevažne iónová, len zriedkavo kovalentná alebo koordinačná. Sírany prechodných *d*-prvkov sú dobre rozpustné vo vode, pričom anión SO_4^{2-} nehydrolyzuje. Zahrievaním sa rozkladajú na oxid kovu a oxid sírový, napr.

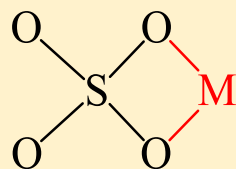
Mnohé sírany kryštalizujú v podobe hydrátov a viaceré majú triviálne názvy, napr. $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ (zelená skalica), $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ (modrá skalica), $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ (biela skalica).

Často sa stretávame s podvojnými síranmi typu schönitov $\text{M}^{\text{I}}_2[\text{M}^{\text{II}}(\text{H}_2\text{O})_6](\text{SO}_4)_2$, napr. $(\text{NH}_4)_2[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6](\text{SO}_4)_2$, (Mohrova soľ) alebo kamencov $\text{M}^{\text{I}}\text{M}^{\text{III}}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, napr. kamenec draselno-chromitý $\text{K}[\text{Cr}(\text{H}_2\text{O})_6](\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$.

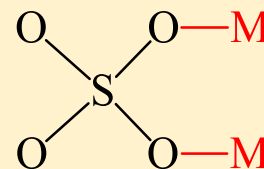
Síranový anión SO_4^{2-} sa v sulfátokomplexoch viaže ako koncový, chelátový alebo mostíkový ligand.

koncový

chelátový

mostíkový

Spôsoby koordinácie SO_4^{2-} v sulfátokomplexoch.

Kondenzačné reakcie kyslíkatých aniónov 5. a 6. skupiny

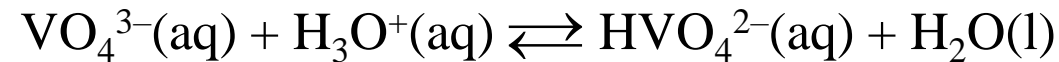
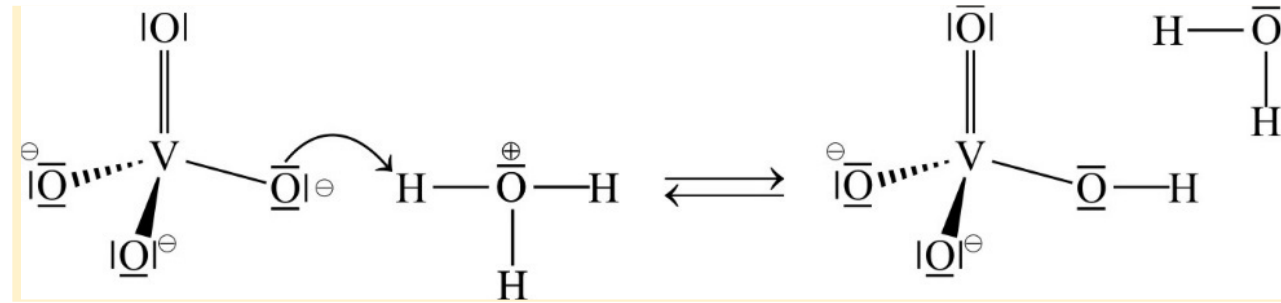
Pre oxoanióny *d*-prvkov 5. a 6. skupiny sú charakteristické kondenzačné reakcie, pri ktorých vznikajú izopolyanióny (oligoméry), napr. $V_{10}O_{28}^{6-}$ alebo $Mo_6O_{19}^{2-}$.

Kondenzačná reakcia je chemická reakcia, pri ktorej reagujú dve častice za vzniku zložitejšej častice a odštiepenia jednoduchej molekuly.

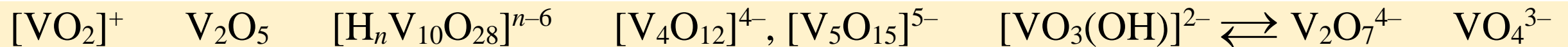
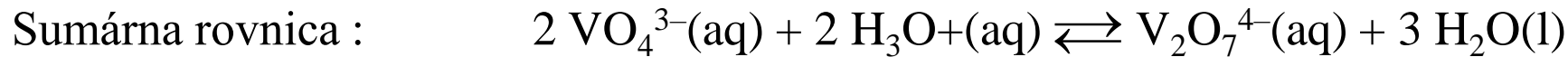
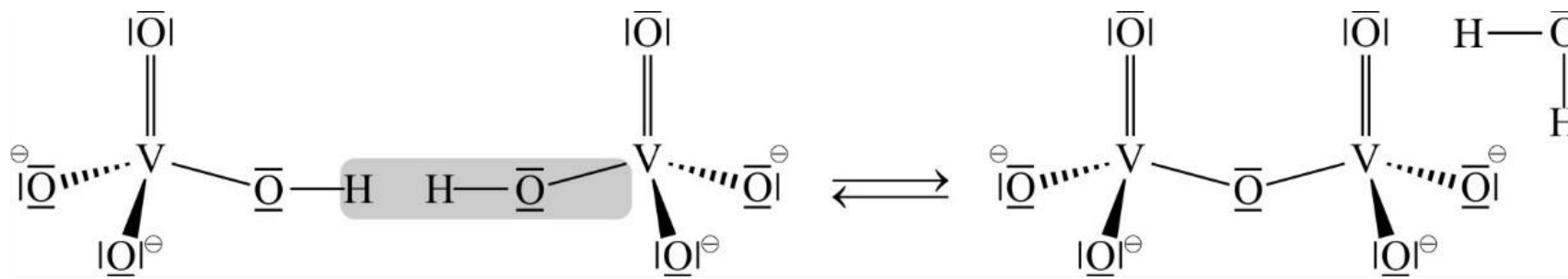
Izopolyanióny (homopolyanióny) sú anióny typu $M_xO_y^{n-}$, ktoré obsahujú aspoň dva atómy prvku M, pričom atómy M sú v nich pospájané mostíkovými atómami kyslíka.

Izopolyanióny vanádu obsahujú tetraédre $\{VO_4\}$, trigonálne-bipyramídy $\{VO_5\}$ alebo oktaédre $\{VO_6\}$ spojené spoločným vrcholom alebo spoločnou hranou koordinačného polyédra.

Stupeň kondenzácie vanadičnanových(3-) aniónov závisí od pH a od celkovej koncentrácie častíc V^V. Ak sa rozpustí V₂O₅ vo veľmi zásaditom roztoku (pH > 13), vznikajú izolované anióny VO₄³⁻. Okysľovanie zásaditého roztoku obsahujúceho anióny VO₄³⁻ vedie **najskôr k vzniku aniónu HVO₄²⁻**

Kondenzáciou dvoch aniónov HVO₄²⁻ ([VO₃(OH)]²⁻) vzniká divanadičnanový(4-) anión V₂O₇⁴⁻

pH = 0

pH = 6

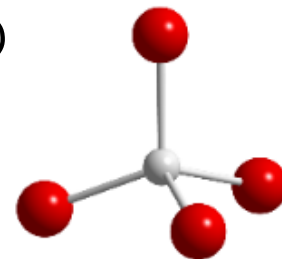
pH = 14

Častice V^V prítomné v roztoku v závislosti od pH

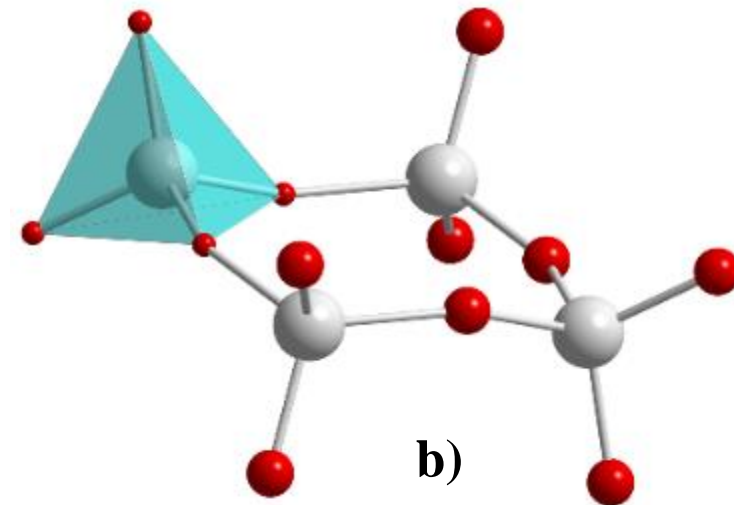
Postupným okysľovaním zásaditých roztokov môžu kryštalizovať zlúčeniny obsahujúce napr. anióny VO_4^{3-} (obr. a) HVO_4^{2-} , $\text{V}_2\text{O}_7^{4-}$ a $\text{V}_4\text{O}_{12}^{4-}$ (obr. b)

Štruktúry oxoaniónov vanádu.

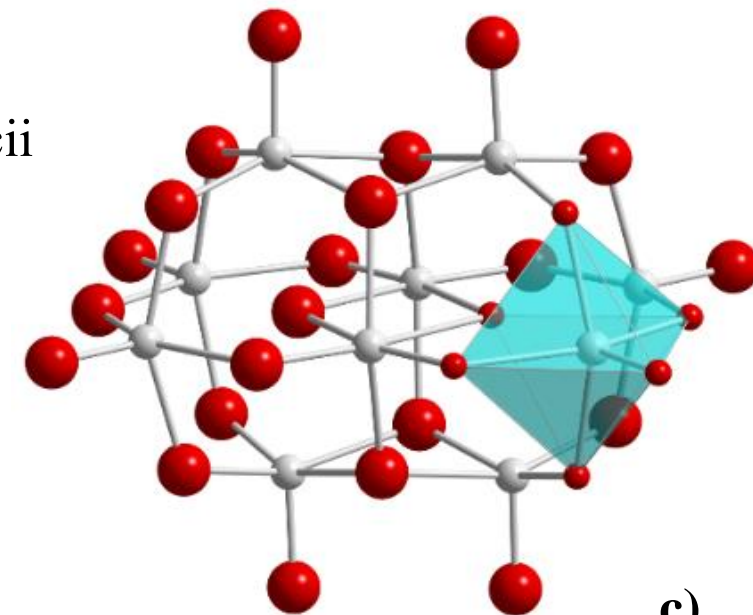
a) monomérený VO_4^{3-} , b) tetramérený $\text{V}_4\text{O}_{12}^{4-}$

a)

b)

c)

V kyslých roztokoch pri väčšej koncentrácii V^{V} dochádza k značnej kondenzácii a z roztokov kryštalizujú polyvanadičnany, napr. s aniónom $\text{V}_{10}\text{O}_{28}^{6-}$

Štruktúry oxoaniónov vanádu.

c) dekamérený $\text{V}_{10}\text{O}_{28}^{6-}$ (obr. c)

Polyniobičnanové a polytantaličnanové anióny sa nachádzajú už v zásaditých roztokoch získaných vylúhovaním tavenín M_2O_5 ($\text{M} = \text{Nb}, \text{Ta}$) hydroxidmi alebo uhličitanmi alkalických kovov. Najčastejšie sa vyskytujú v podobe hexaniobičnanových(8-) aniónov $\text{Nb}_6\text{O}_{19}^{8-}$, resp. hexatantaličnanových(8-) aniónov $\text{Ta}_6\text{O}_{19}^{8-}$.

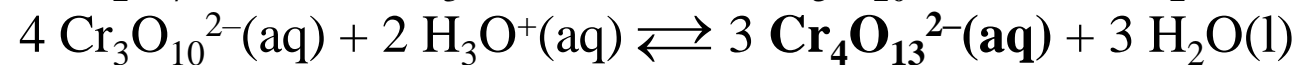
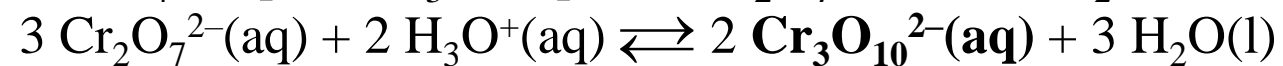
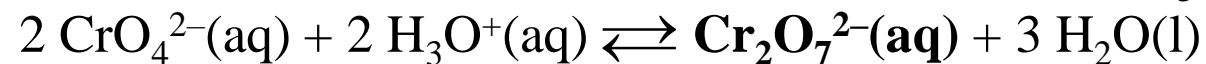
Tendencia k tvorbe izopolykyselín a ich solí pre prvky 6. skupiny **rastie od Cr k W**.

Reakciou CrO_3 s roztokmi hydroxidov vznikajú **žlté roztoky obsahujúce CrO_4^{2-}**

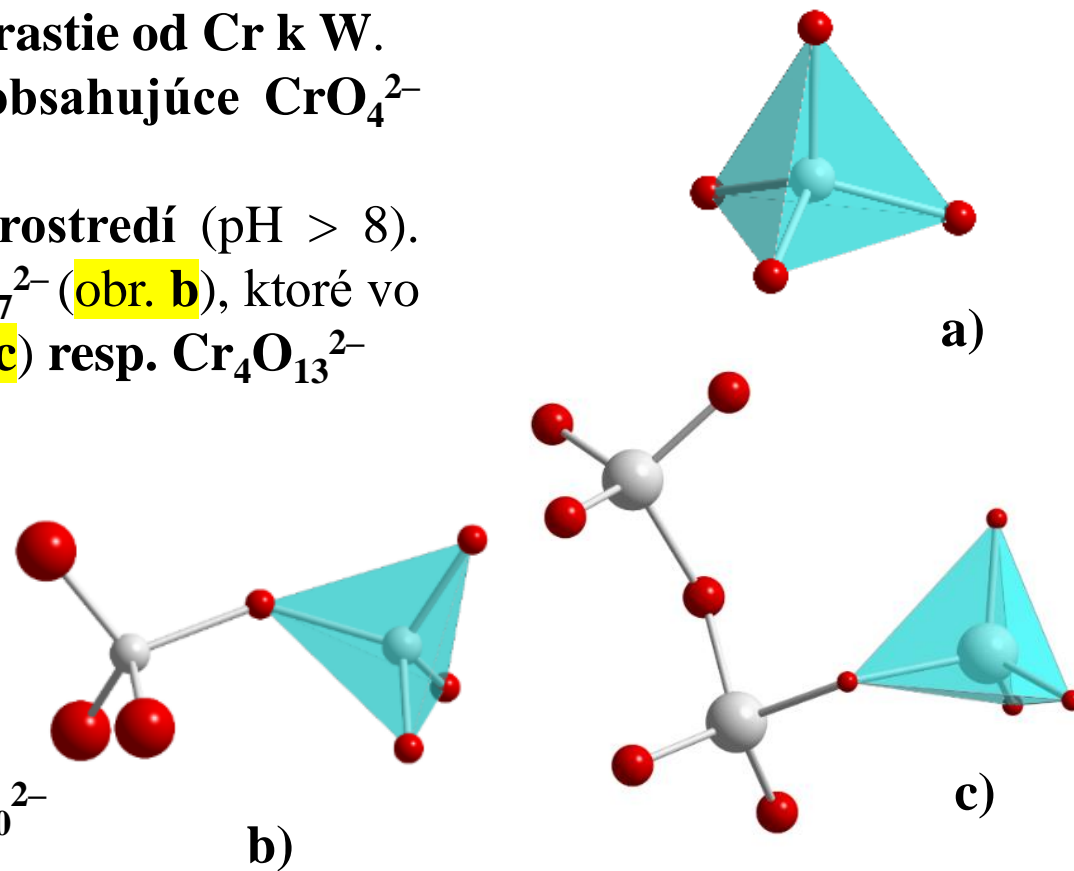
CrO_4^{2-} anión je vo vodnom roztoku stály len v zásaditom prostredí ($\text{pH} > 8$).

Okysľovaním roztoku vznikajú oranžovo sfarbené anióny $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ (obr. b), ktoré vo veľmi kyslých roztokoch prechádzajú na červené $\text{Cr}_3\text{O}_{10}^{2-}$ (obr. c) resp. $\text{Cr}_4\text{O}_{13}^{2-}$

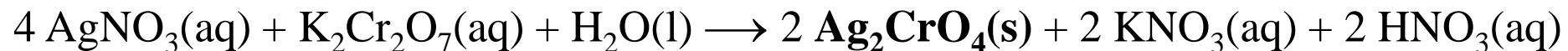

Štruktúry oxoaniónov chrómu.

a) monométny CrO_4^{2-} , b) dimétny $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$, c) trimétny $\text{Cr}_3\text{O}_{10}^{2-}$

Typ soli, ktorý sa z roztokov vylučuje, závisí najmä od rozpustnosti chrómanov a dichrómanov. Napr. pridanie vodných roztokov zlúčenín Ag^{I} , Pb^{II} alebo Ba^{II} k vodnému roztoku dichrómanu draselného vedie k zrážaniu menej rozpustných chrómanov

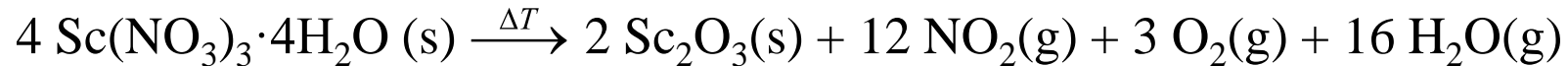

Soli kyslíkatých kyselín a komplexy prvkov 3. skupiny

Reakciou hydroxidov alebo oxidov Sc, Y a La so zriedenými roztokmi silných kyselín, napr. HNO₃, H₂SO₄ a pod., vznikajú soli, ktoré sú vo vode rozpustné. Soli slabších kyselín, napr. H₃PO₄, H₂CO₃, sú vo vode málo rozpustné.

Z vodných roztokov **kryštalizujú**, resp. sa **zrážajú ako hydráty**, napr. Sc₂(SO₄)₃·6H₂O, La₂(CO₃)₃·8H₂O, Sc(NO₃)₃·4H₂O.

Konečným produktom termickej dehydratácie týchto solí sú oxidy, napr.

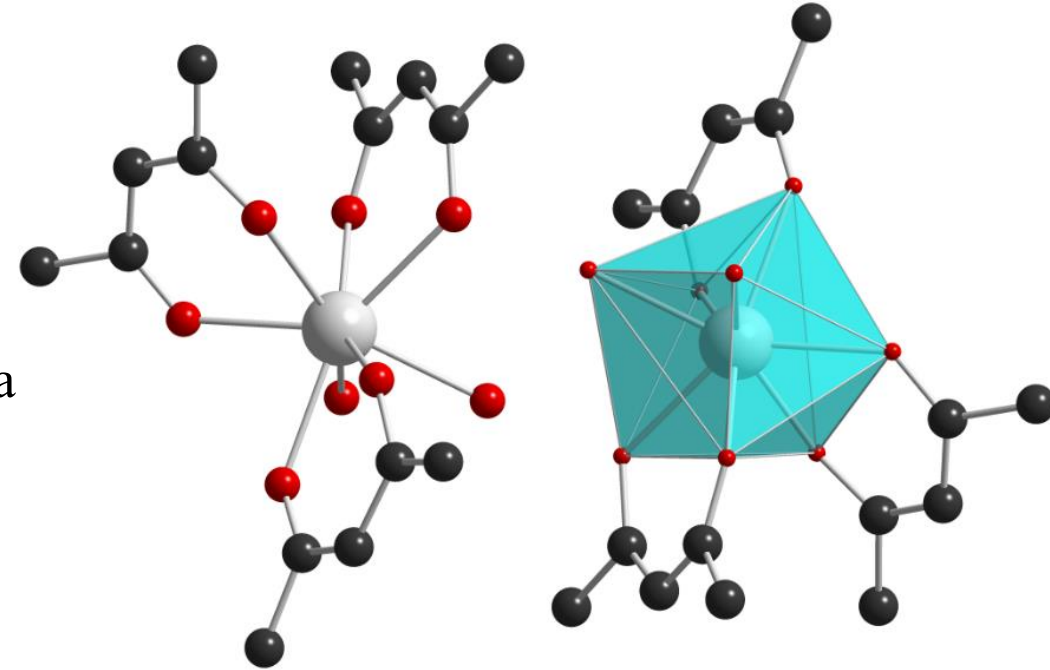

Tvorba koordinačných zlúčenín nie je pre Sc, Y a La také charakteristické ako pre ostatné *d*-prvky. Z atómov Sc, Y a La má **najväčšiu tendenciu** tvoriť koordinačné zlúčeniny Sc.

V komplexoch je pre atóm Sc typické **koord. číslo 6**, napr. [Sc(bpy)₃]³⁺, *mer*-[ScCl₃(H₂O)₃], *mer*-[ScCl₃(thf)₃] (thf = tetrahydrofurán), [Sc(acac)₃] (acac⁻ = acetylacetonátový anión).

V koord. chémii Y^{III} sú zvyčajne **koordinačné čísla 6 až 9**. Štruktúrne boli charakterizované soli obsahujúce akvakatióny $[Y(H_2O)_8]^{3+}$ (dodekaéder) a $[Y(H_2O)_9]^{3+}$ (trikrát zastrešená trigonálna prizma). **Ión Y^{3+}** je v zmysle teórie HSAB **tvrdá Lewisova kyselina** a v komplexoch **preferuje tvrdé O -donory**, resp. **N,O -donory**.

Napr. *trans*- $[YCl_4(thf)_2]^-$ (oktaéder), *trans*- $[YCl_2(thf)_5]^+$ (pentagonálna bipyramída) a $[Y(acac)_3(H_2O)_2]$ (dodekaéder, **obrázok**),

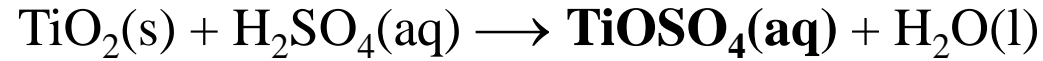

**Štruktúra komplexu $[Y(acac)_3(H_2O)_2]$
(atómy H nie sú znázornené)**

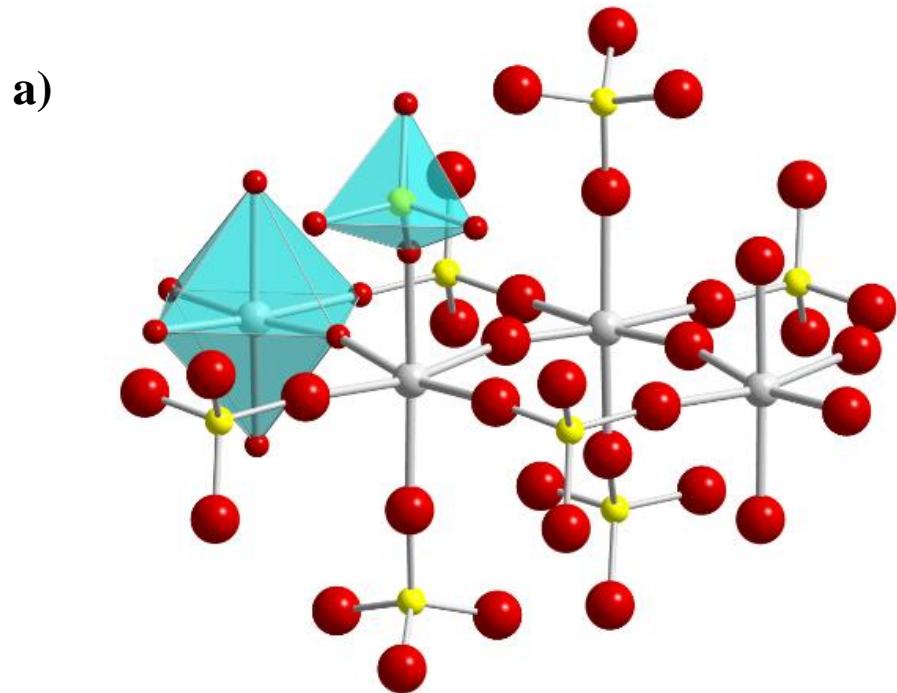
V koord. chémii La^{III} sú zvyčajne koordinačné čísla 8 až 12. Aj **ión La^{3+}** je **tvrdá Lewisova kyselina** a v komplexoch **preferuje tvrdé O -donory**, resp. **N,O -donory**, napr. $[La(acac)_3(H_2O)_2]$, $[La(edta)(H_2O)_3]^-$ a $[La(NO_3-O,O')_6]^{3-}$.

Soli kyslíkatých kyselín a komplexy prvkov 4. skupiny

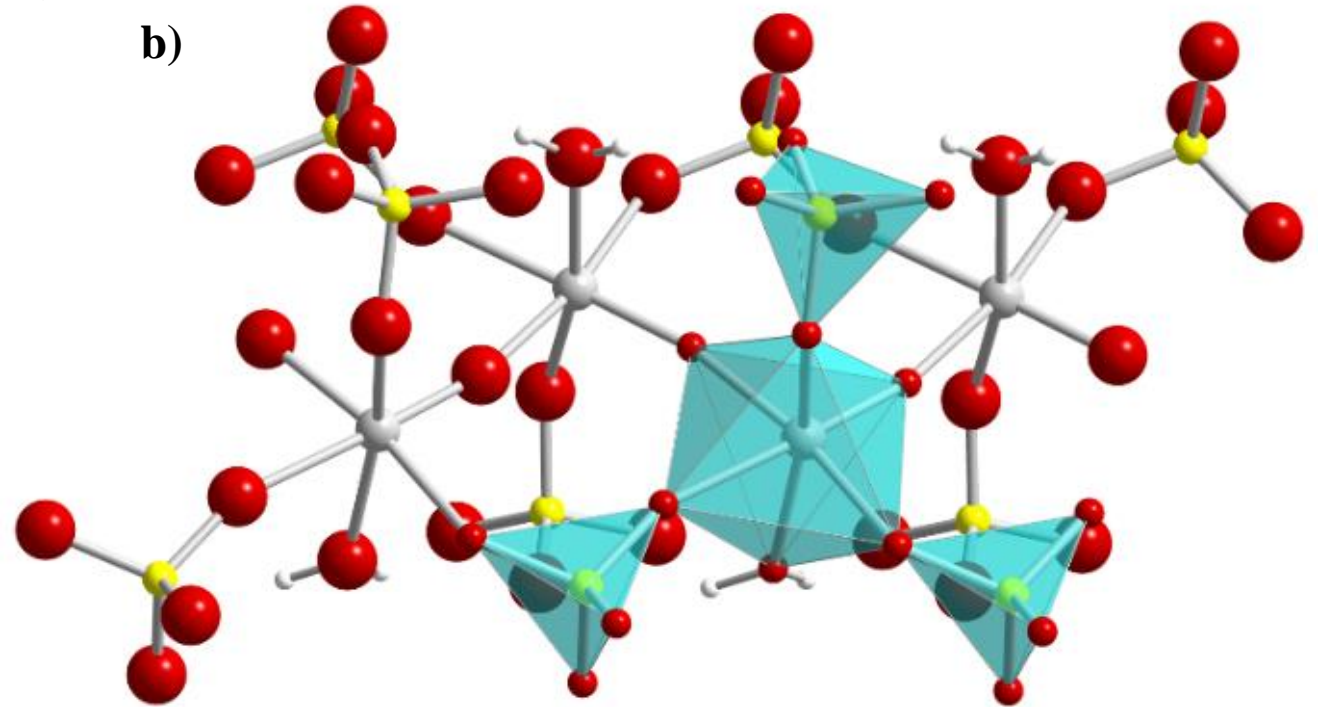
Malý kovalentný polomer Ti^{4+} a jeho relatívne veľký náboj vedú k tomu, že **komplex $[\text{Ti}^{\text{IV}}(\text{H}_2\text{O})_x]^{4+}$ neexistuje**, v roztoku **sú prítomné katióny titanylu TiO^{2+}** . Napr. reakciou TiO_2 s H_2SO_4 vzniká roztok **TiOSO_4** (síranu titanylu)

Z tohto roztoku **kryštalizuje buď bezvodý TiOSO_4 alebo jeho monohydrát $\text{TiOSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$** . Polymérne štruktúry oboch zlúčenín obsahujú oktaédre $\{\text{TiO}_6\}$. V bezvodom TiOSO_4 (**obr. a**) sú na atóm Ti^{IV} koordinované dva mostíkové atómy O a ďalšie štyri atómy O pochádzajú zo síranových aniónov. V prípade $\text{TiOSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (**obr. b**) je jeden atóm O síranového aniónu nahradený atómom O molekuly vody.

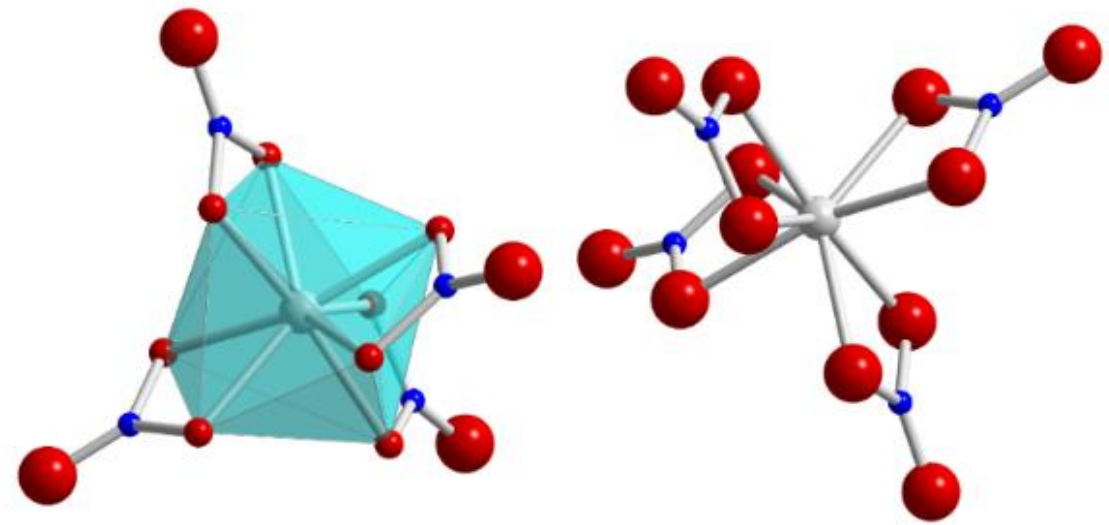
Polymérna štruktúra a) bezvodého TiOSO_4 ,

b) monohydrátu $\text{TiOSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$.

V bezvodom prostredí možno pripraviť dusičnany $M(\text{NO}_3)_4$ ($M = \text{Ti}, \text{Zr}$), v ktorých je NO_3^- chelátovo koordinovaný ako nitrátoligand na atóm M^{IV} . Napr. v $\text{Ti}(\text{NO}_3)_4$ (obrázok, veľmi reaktívna biela látka, $t_f = 58\text{ }^\circ\text{C}$) je koordinačné číslo atómu Ti^{IV} 8, pričom donorové atómy tvoria ako centrálnemu atómu titanu dodekaéder.

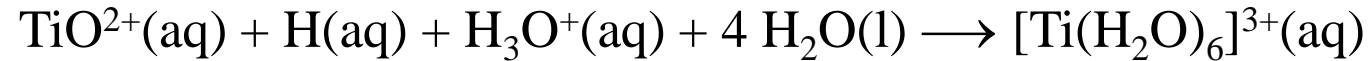
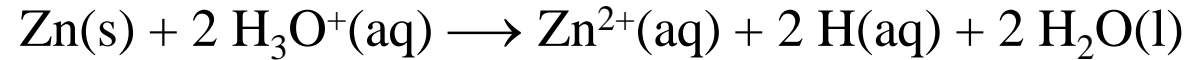
Kryštálová štruktúra obsahujúca molekuly $\text{Ti}(\text{NO}_3)_4$

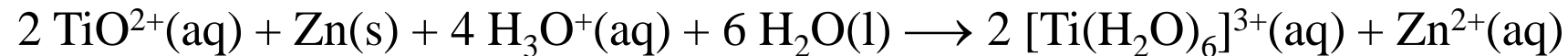
Akvakomplexy $[\text{M}^{\text{IV}}(\text{H}_2\text{O})_x]^{4+}$ ($M = \text{Zr}, \text{Hf}$) sú stále len vo veľmi kyslom prostredí, z ktorého sa dajú pripraviť hydratované soli, napr. $\text{Zr}(\text{NO}_3)_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ alebo $\text{Zr}(\text{SO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$. Takýto typ zlúčenín nie je pri Ti^{IV} známy.

Koordinačné zlúčeniny atómov Ti^{IV} , Zr^{IV} a Hf^{IV} sú diamagnetické, zväčša bezfarebné látky, čo vyplýva z elektrónovej konfigurácie d^0 týchto atómov. Pre komplexy Ti^{IV} je typické koordinačné číslo 6, ale sú známe aj komplexy s väčšími koordinačnými číslami. Pre atómy Zr^{IV} a Hf^{IV} sú v dôsledku ich väčších polomerov typické koordinačné čísla 7 a 8 a ako donorové atómy sú preferované tvrdé Lewisove zásady (atómy F, O, N).

Pri redukcii vodných roztokov TiO^{2+} v kyslom prostredí vodíkom v stave zrodu dochádza k vzniku červenofialového roztoku obsahujúceho katióny $[\text{Ti}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$

Sumárna reakcia:

Katióny $[\text{Ti}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ majú silné redukčné vlastnosti a roztoky musia byť chránené inertnou atmosférou

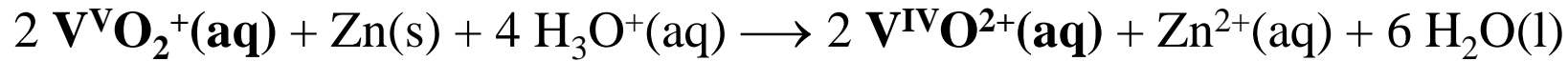
Je známych len **veľmi málo solí Ti^{III}** , napr. $\text{TiCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ a niektoré kamence titanité $\text{M}^{\text{I}}\text{Ti}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, ktoré obsahujú oktaédrický hexaakvatitanitý katión $[\text{Ti}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$.

Titanité komplexy sú zvyčajne oktaédrické, napr. *mer*- $[\text{TiCl}_3(\text{thf})_3]$.

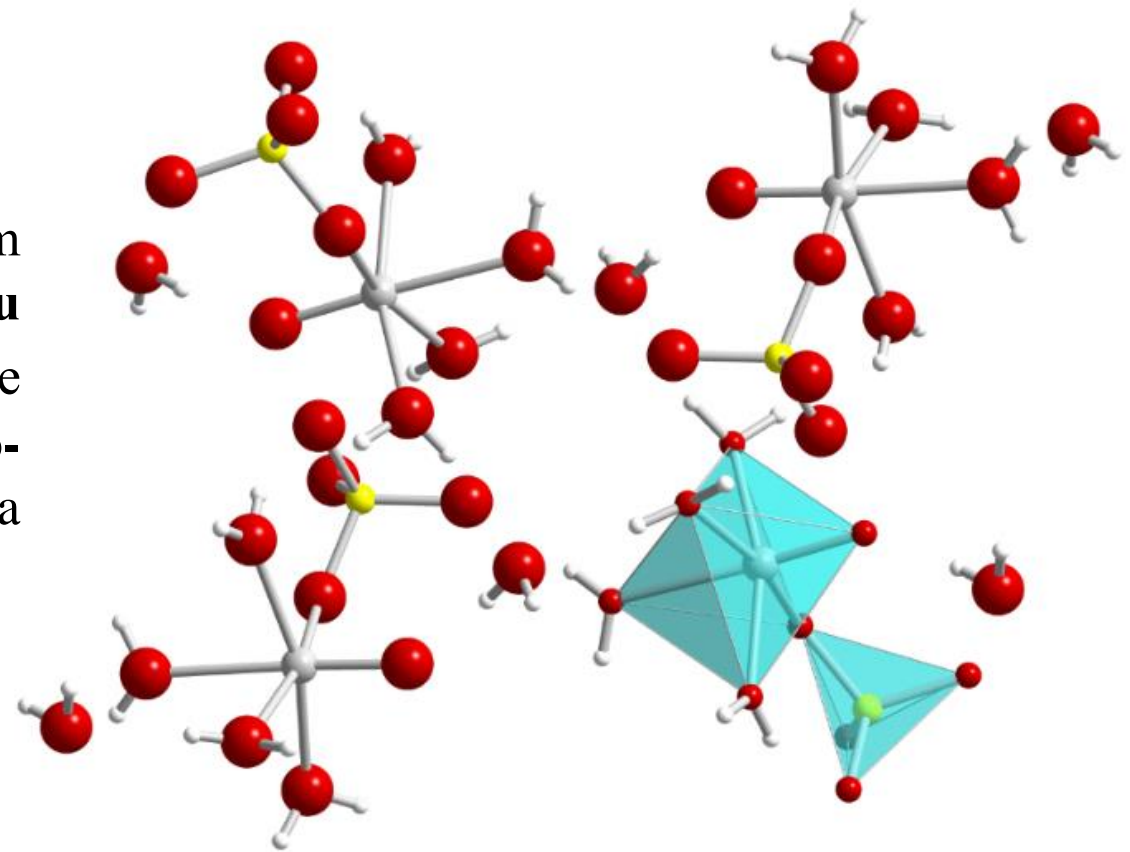
Centrálne atómy Ti^{III} majú jednoduchú elektrónovú konfiguráciu $t_{2g}^1 e_g^0$, preto sa použili ako model na interpretáciu elektrónových absorpčných spektier na základe teórie kryštálového poľa.

Soli kyslíkatých kyselín a komplexy prvkov 5. skupiny

Atómy V, Nb a Ta s rôznymi oxidačnými číslami tvoria **veľmi málo tzv. jednoduchých solí**, v ktorých sú atómy týchto prvkov súčasťou katiónov. **V dusičnan-dioxide vanadičnom (dusičnane vanadylu(V)) VO_2NO_3 sa nachádza katión VO_2^+ . Redukciou žltého VO_2^+ vodíkom v stave zrodu vzniká modrý roztok obsahujúci katióny VO^{2+} .**

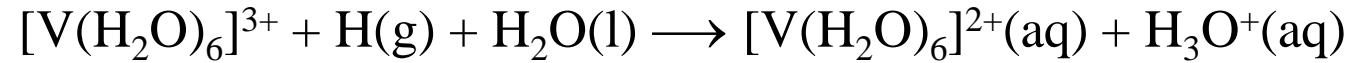
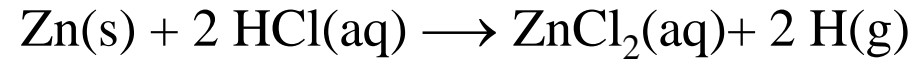

Katión $\text{V}^{\text{IV}}\text{O}^{2+}$ je mimoriadne odolný proti redoxným premenám. Nachádza sa napr. v **pentahydráte oxid-síranu vanadičitého $\text{VOSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ (obrázok)**, ktorý je vhodnejšie uvádzať ako **monohydrát tetraakva-oxido-sulfátovanadičitého komplexu $[\text{VO}(\text{H}_2\text{O})_4(\text{SO}_4)] \cdot \text{H}_2\text{O}$** . Piata molekula vody je viazaná len vodíkovými väzbami.

Kryštálová štruktúra $\text{VOSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$

Katióny $[\text{V}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ a $[\text{V}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ sú silné redukovadlá. Fialový roztok $[\text{V}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ vzniká redukciou zeleného roztoku $[\text{V}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ vodíkom v stave zrodu

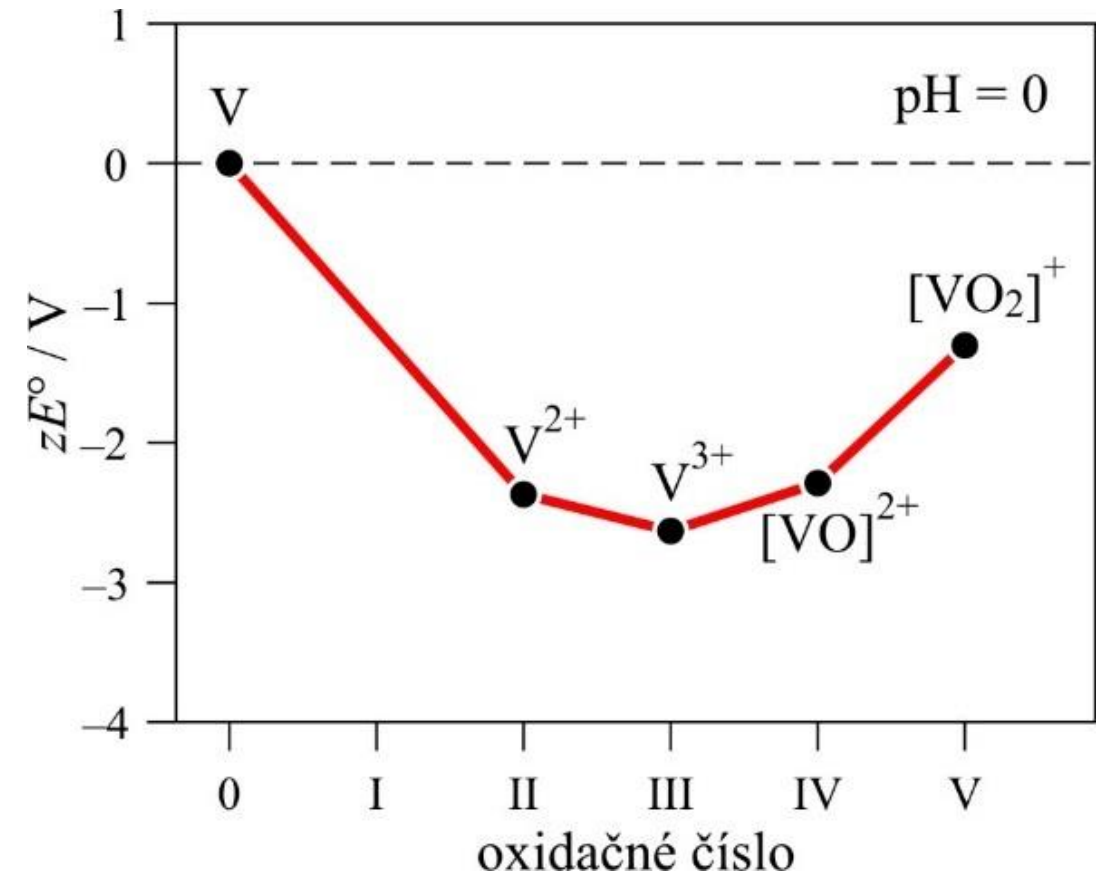

Sumárna rovnica:

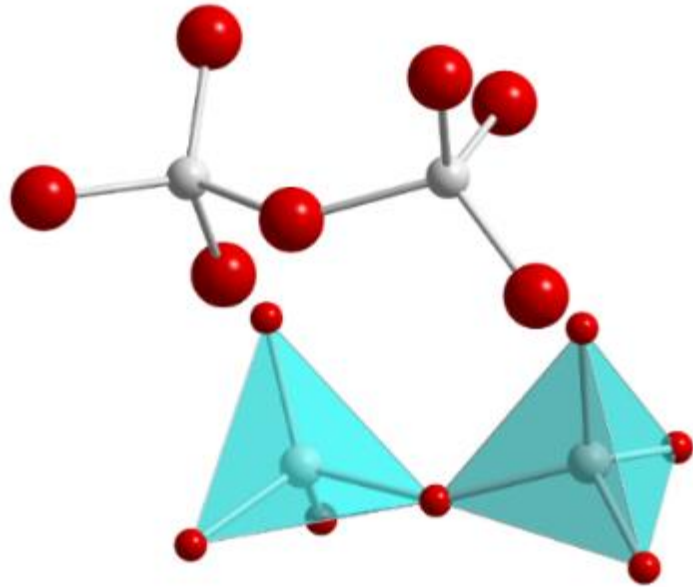
Z Frostovho diagramu vanádu pri $\text{pH} = 0$ vyplýva, že všetky oxidačné stavy vanádu **sú vo vodnom roztoku stále voči disproportionácii** (obrázok).

Frostov diagram vanádu pri $\text{pH} = 0$

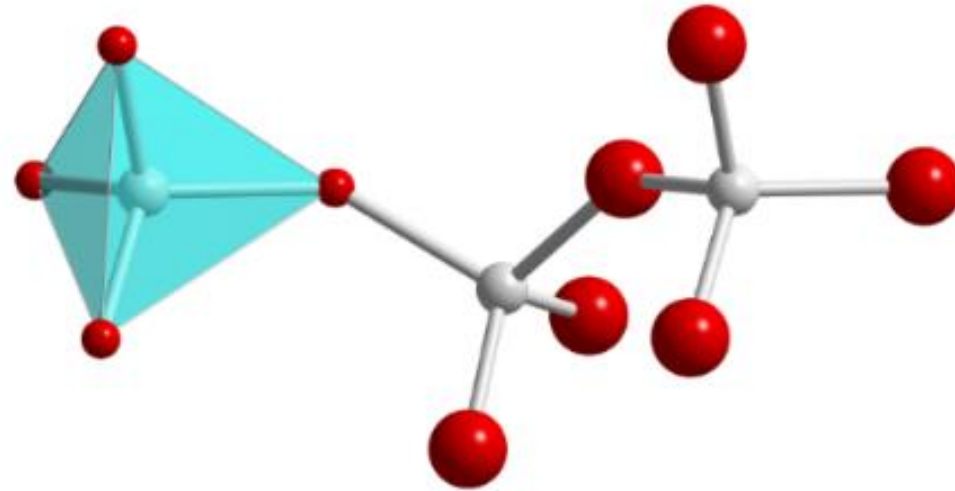

V_2O_5 je amfotérny a málo rozpustný. Vo vodných roztokoch zásad tvorí veľký počet rozpustných vanadičnanov a vo veľmi kyslých roztokoch katióny VO_2^+ .

Soli $M^I_3VO_4$ obsahujúce anióny VO_4^{3-} sa triviálne nazývajú ortovanadičnany. Anióny $V_2O_7^{4-}$ (obr. a) sú prítomné v štruktúre tzv. pyrovanadičnanov. Štruktúra solí $M^I VO_3$ a $M^{II}(VO_3)_2$ (obr. b), triviálne nazývaných metavanadičnany, obsahuje nekonečné reťazce, v ktorých sú tetraédre $\{VO_4\}$ spojené vrcholmi.

a) Štruktúra aniónu $V_2O_7^{4-}$

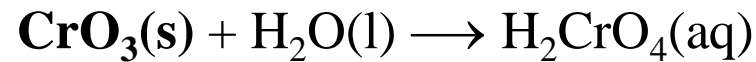
b) časť štruktúry polymérneho aniónu VO_3^-

Koordináčné zlúčeniny V^V sú diamagnetické. Známe sú rôzne peroxidokomplexy napr. $M^I_3[VO_2(O_2)_2]$ vznikajúce po pridaní peroxidu vodíka k vodným roztokom vanadičnanov. Katión $[V(H_2O)_6]^{3+}$, ktorý sa nachádza v kamenci $(NH_4)[V(H_2O)_6](SO_4)_2 \cdot 6H_2O$. Katión $[V(H_2O)_6]^{2+}$ je stály proti oxidácii vzdušným kyslíkom len v silne kyslom prostredí alebo v tuhom skupenstve v schönitoch $M^I_2[V(H_2O)_6](SO_4)_2$.

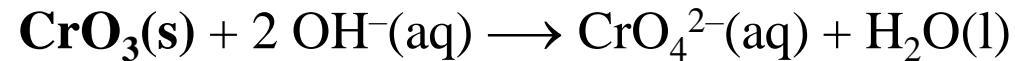
Soli kyslíkatých kyselín a komplexy prvkov 6. skupiny

Kondenzačné reakcie Cr^{VI} boli prebrané v úvode prednášky - opakovanie.

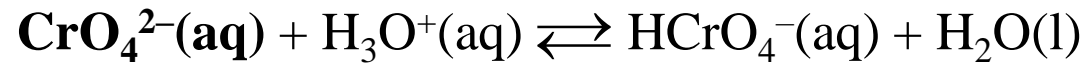
CrO₃ veľmi dobre reaguje s vodou za vzniku relatívne silnej kyseliny chrómovej H₂CrO₄ (pK_k ≈ 0,74)

CrO₃ reaguje aj s roztokmi hydroxidov

Okyslením žltého roztoku CrO₄²⁻ (obr. a) dochádza k protonizácii

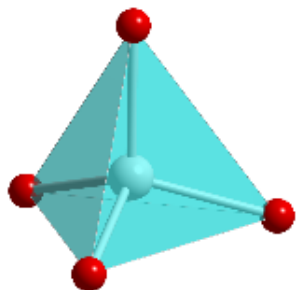

a následnej kondenzácii aniónov HCrO₄⁻ za vzniku oranžového roztoku dichrómanových aniónov Cr₂O₇²⁻ (obr. b)

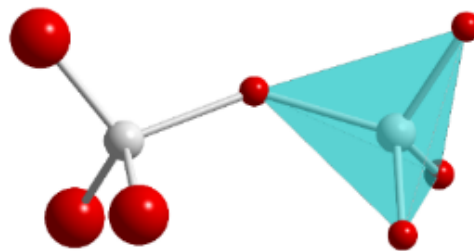

S ďalším znižovaním pH dochádza ku kondenzácii až na Cr₃O₁₀²⁻ (obr. c) a Cr₄O₁₃²⁻.

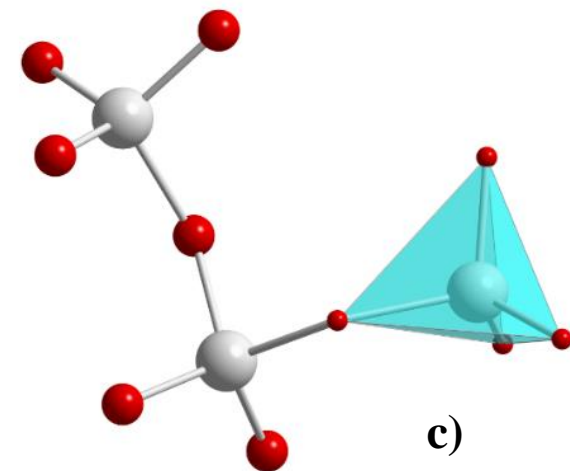
Tetraédrická štruktúra CrO₄²⁻ sa zachováva aj vo viacjadrových časticiach (izopolyaniónoch), kde sú tetraédre {CrO₄} spojené vrcholmi. Na rozdiel od zložitej štruktúry vanadičnanov, **neboli pri chrómanoch pozorované komplikovanejšie častice.**

a)

b)

c)

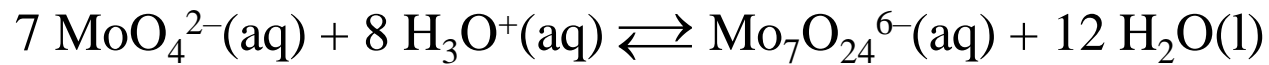
Štruktúry oxoaniónov chrómu.

a) monoméreny CrO₄²⁻, b) diméreny Cr₂O₇²⁻, c) triméreny Cr₃O₁₀²⁻

MoO₃ a WO₃ nereagujú s kyselinami, ale v zásadách sa tvoria anióny MO₄²⁻ alebo izopolyanióny. Chémia molybdénanov a volfrámanov je zložitá a ich aplikácie sú rôznorodé. Najjednoduchšie molybdénanové a volfrámanové ióny sú MoO₄²⁻ a WO₄²⁻. Tieto anióny sú prítomné napr. v sodných soliach Na₂MoO₄ a Na₂WO₄, ktoré sú často používané ako východiskové látky na prípravu iných zlúčenín Mo a W. Molybdénany a volfrámány alkalických kovov sa pripravujú reakciou MO₃ (M = Mo, W) s vodným roztokom hydroxidu alkalického kovu

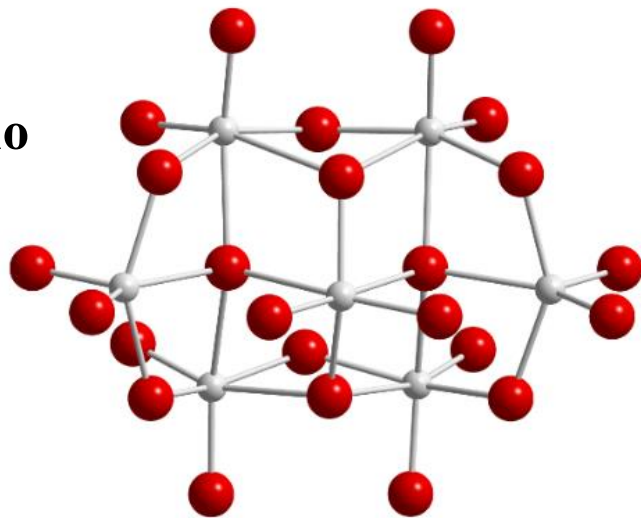

V kyslom roztoku v závislosti od pH kondenzujú na **polyanióny**, napr.

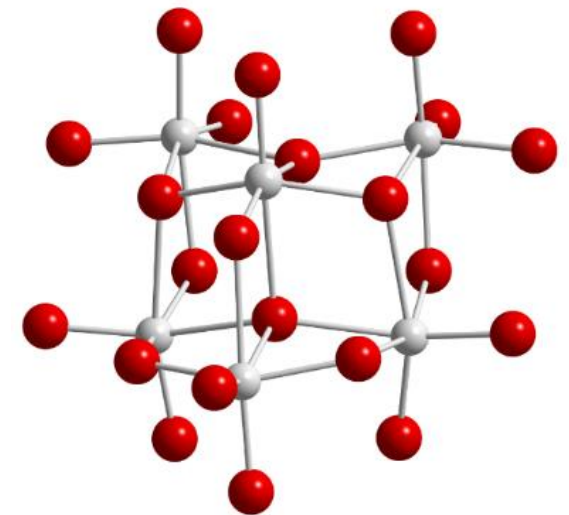

Štruktúra aniónu Mo₇O₂₄⁶⁻ ((**obrázok**)) je tvorená **oktaédrickými jednotkami {MoO₆} spojenými spoločnými hranami**. Pre volfrám sú pomery v roztoku komplikovanejšie než pri molybdéne a zahrňujú rovnováhy medzi časticami, ktoré obsahujú 6 až 12 atómov W. Anión W₆O₂₂⁸⁻ (**obrázok**) má podobné usporiadanie atómov ako Mo₇O₂₄⁶⁻. Ďalšie molybdénany a volfrámány je možné pripraviť úpravou pH alebo v nevodných roztokoch.

Štruktúra heptamérneho oxoaniónu Mo₇O₂₄⁶⁻

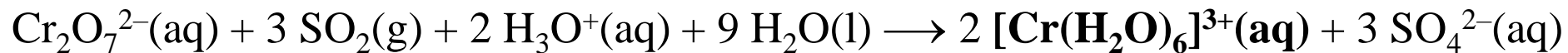

Štruktúra hexamérneho oxoaniónu W₆O₂₂⁸⁻

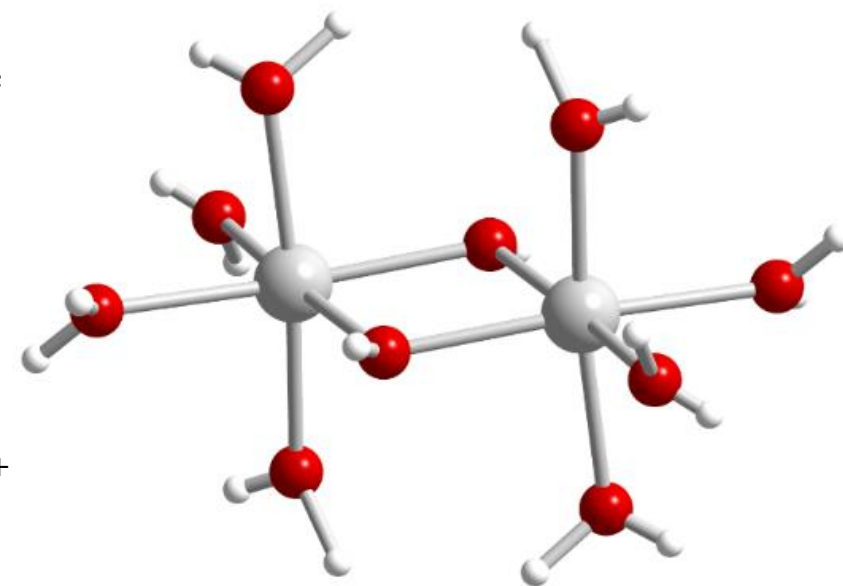
Komplexy Cr^{III}

Najstabilnejšie komplexy Cr^{III} majú koordinačné číslo 6 a oktaédrický tvar, napr. [Cr(H₂O)₆]³⁺, [Cr(OH)₆]³⁻, [Cr(en)₃]³⁺, [Cr(bpy)₃]³⁺, [Cr(phen)₃]³⁺, a pod. **Atóm Cr^{III} má elektrónovú konfiguráciu t_{2g}³**, preto sú všetky jeho komplexy paramagnetické. Charakteristickým predstaviteľom chromitých komplexov je **fialový roztok [Cr(H₂O)₆]³⁺**, ktorý sa získava redukciou vodného roztoku Cr₂O₇²⁻ oxidom siričitým v kyslom roztoku

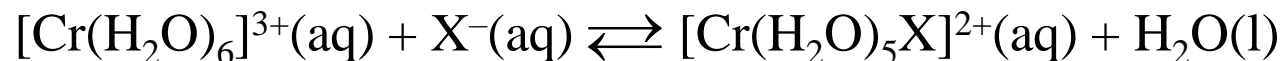
Najbežnejšou soľou obsahujúce kation [Cr(H₂O)₆]³⁺ je kamenec draselno-chromitý CrK(SO₄)₂·12H₂O.

Kation [Cr(H₂O)₆]³⁺ je kyslý (pK_k ≈ 4), v jeho roztoku sú prítomné častice **s hydroxidovými mostíkmi**, napr. [Cr₂(H₂O)₈(μ-OH)₂]⁴⁺ (**obrázok**)

Štruktúra kationu [Cr₂(H₂O)₈(μ-OH)₂]⁴⁺

Zlúčeniny chrómu Cr^{III} sú však vo vodných roztokoch často zelené, čo súvisí so **substitúciou molekúl vody inými ligandmi**, napr.

Príkladom je sfarbenie izomérov CrCl₃·6H₂O

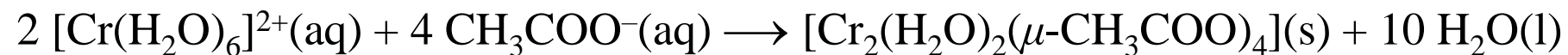
Zlúčeniny Cr^{II} sa vyznačujú silnými redukčnými vlastnosťami a tendenciou k tvorbe dvojjadrových zlúčenín s viacnásobnou väzbou Cr–Cr. Soli Cr^{II} s anorganickými aniónmi sa pripravujú reakciou Cr so zriedenými roztokmi kyselín bez prístupu kyslíka. Príprava je možná aj redukciou chromitých solí vodíkom v stave zrodu

Sumárna rovnica:

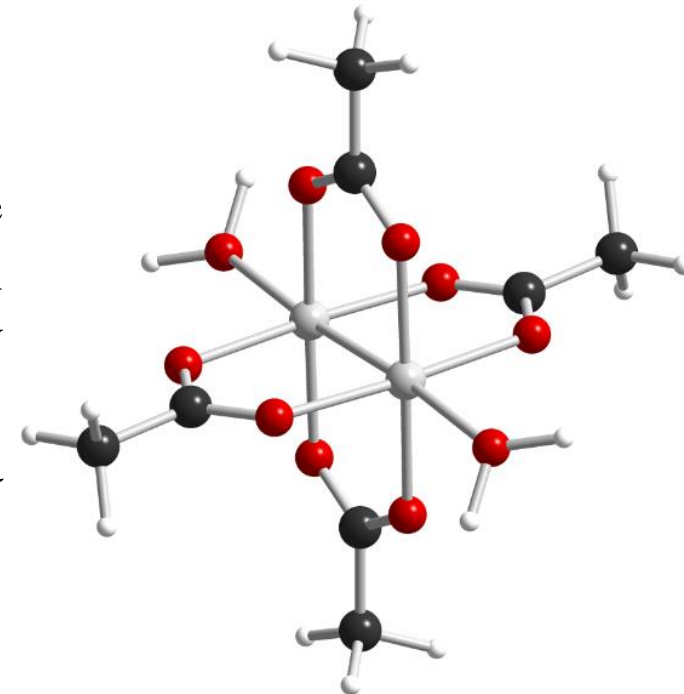

Vznikajúci jasnomodrý roztok obsahuje $[\text{Cr}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$. Zlúčeniny Cr^{II} sú po vysušení v tuhom stave dostatočne odolné proti oxidácii. Ako príklad komplexov Cr^{II} môžeme uviesť **dimérne karboxyláty so všeobecným vzorcom $[\text{Cr}_2\text{L}_2(\mu\text{-RCOO})_4]$ s násobnou väzbou kov–kov. Napr. červený komplex $[\text{Cr}_2(\text{H}_2\text{O})_2(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_4]$ sa zráža po pridaní vodného roztoku CrCl₂ k nasýtenému vodnému roztoku NaCH₃COO**

Molekula $[\text{Cr}_2(\text{H}_2\text{O})_2(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_4]$ (obrázok) obsahuje dva atómy Cr^{II}, dve molekuly vody a štyri acetátomostíky. **Každý atóm Cr^{II} má oktaédrickú geometriu.** Koordinačná sféra každého atómu Cr^{II} pozostáva z piatich atómov kyslíka, pričom štyri pochádzajú z acetátoligandov a piaty z koordinovanej molekuly vody. **Šieste miesto je obsadené druhým atómom Cr^{II},** ktorý sa nachádza oproti molekule vody. Atómy Cr^{II} sú spojené štvoritou väzbou.

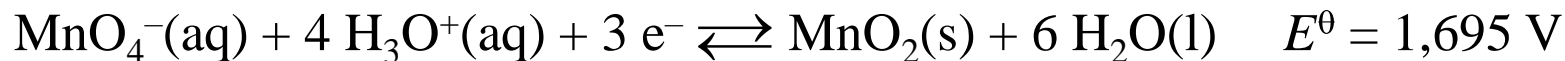
Kryštálová štruktúra molekuly $[\text{Cr}_2(\text{H}_2\text{O})_2(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_4]$

Soli kyslíkatých kyselín a komplexy prvkov 7. skupiny

Soli s aniónmi anorg. alebo org. kyselín tvorí **len Mn^{II}, Mn^{III} a Mn^{IV}** (zriedka). Pre atómy Mn, Tc a Re s **väčšími oxid. číslami** je charakteristická tvorba **tetraédrických oxoaniónov MO₄ⁿ⁻** ($n = 1$ až 3 pre Mn, $n = 1$ pre Tc, Re).

Zo solí Mn^{VII} (charakteristické fialové sfarbenie) je najdôležitejší **KMnO₄**. Je to silné oxidovadlo, najmä **v kyslom prostredí (obrázok)**

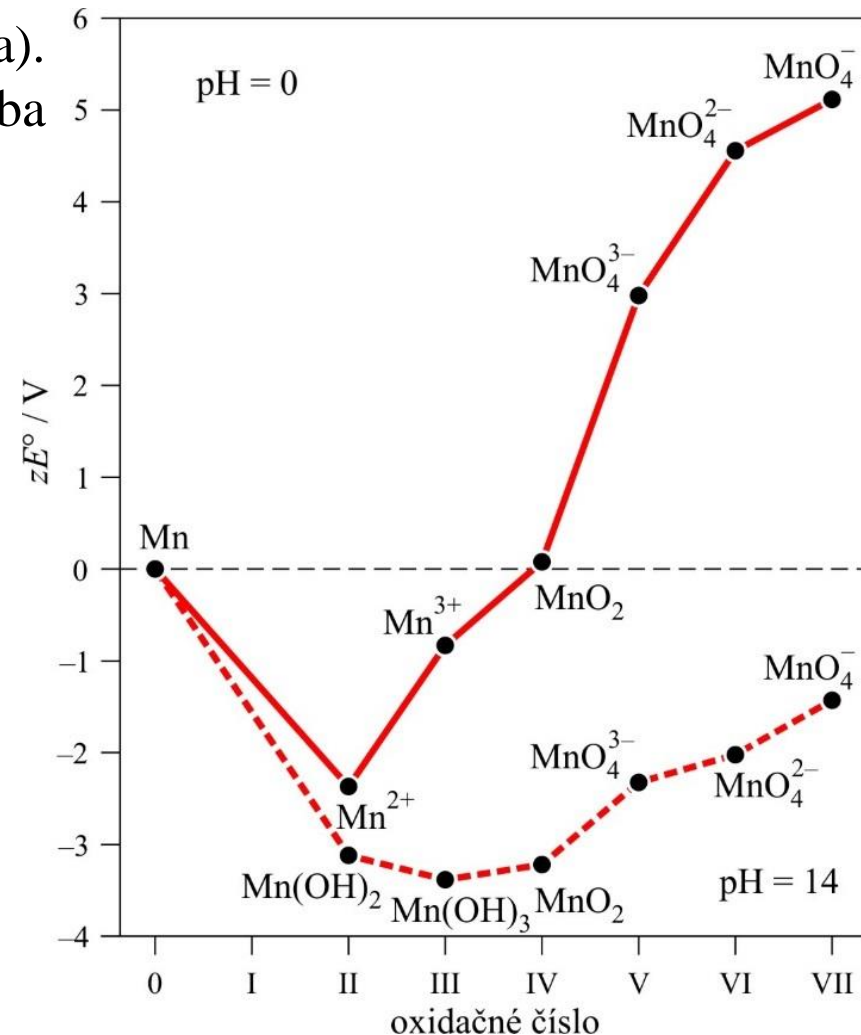

V zásaditom prostredí je slabším oxidovadlom (obrázok)

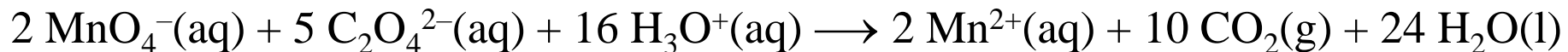

Zásadný vplyv na to, ktorá z redukcií prebehne, má pH.

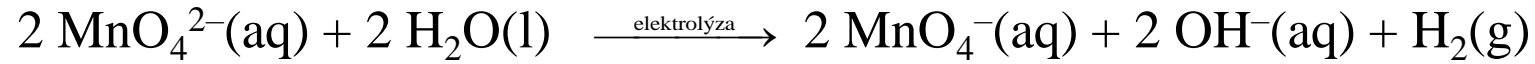
Úplný Frostov diagram pre mangán v kyslom a zásaditom prostredí.

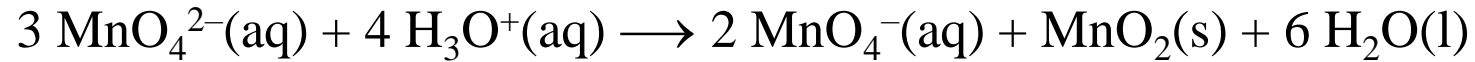
Okrem oxidačno-redukčných potenciálov, významné sú aj kinetické faktory. Napr. oxidácia aniónu C₂O₄²⁻ manganistanovým aniónom prebieha veľmi pomaly, pokiaľ sa **nepridá Mn^{II}** (autokatalýza) alebo sa roztok nezahreje

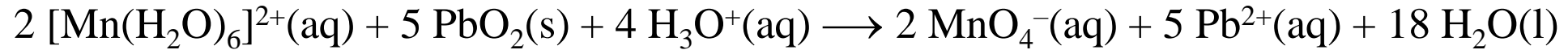
KMnO₄ sa priemyselne vyrába vo veľkom množstve z mangánanu draselného elektrolytickou oxidáciou

Laboratórne možno KMnO₄ pripraviť aj starším, menej efektívnym postupom, ktorý sa zakladá **na disproportionácii mangánanu v kyslom prostredí**

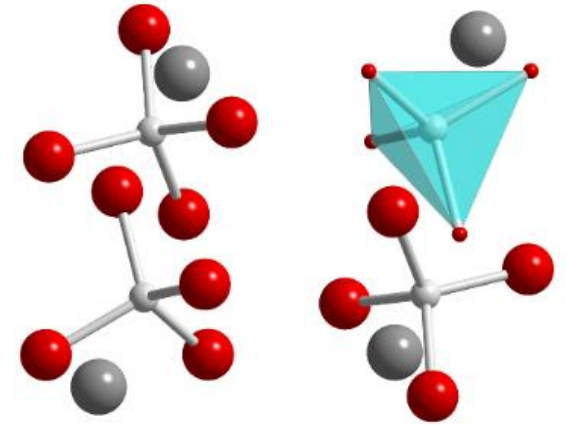

Manganistany možno pripraviť aj **z mangánatých solí účinkom silných oxidovadiel**, ako je napr. PbO₂

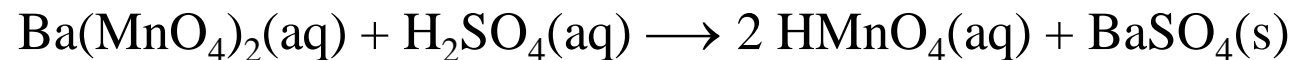

V tuhom stave tvorí KMnO₄ (**obrázok**) tmavofialové kryštály. V tetraédrickom anióne MnO₄⁻ sú všetky väzby rovnocenné, $l(\text{Mn}-\text{O}) = 163 \text{ pm}$.

Iónová kryštalová štruktúra KMnO₄

Silnú kyselinu HMnO₄ je možné pripraviť reakciou zriedeného roztoku H₂SO₄ s manganistanom bárnatým

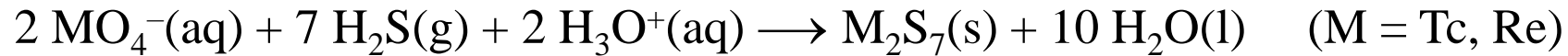

Odparením vodného roztoku HMnO₄ pri nízkych teplotách je možné pripraviť kryštály HMnO₄·2H₂O. Je to **veľmi silné oxidačné činidlo** a nad 0 °C sa explozívne rozkladá

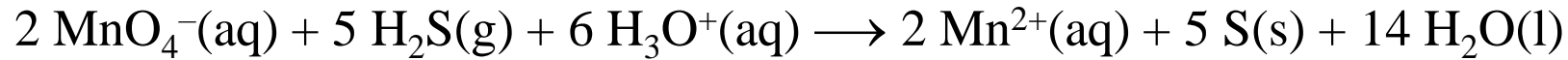

Pri reakcii manganistanov s koncentrovanou kyselinou sírovou vzniká Mn₂O₇.

Kyselina technecistá a renistá sú silné kyseliny. V kryštalickej forme boli izolované HReO_4 (žltá), $\text{HReO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (červený) a HTcO_4 (tmavočervená). Obe kyseliny reagujú s H_2S na **málo rozpustné sulfidy M_2S_7**

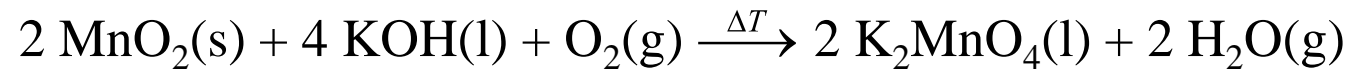

na rozdiel od MnO_4^- , ktorý sa pôsobením H_2S redukuje

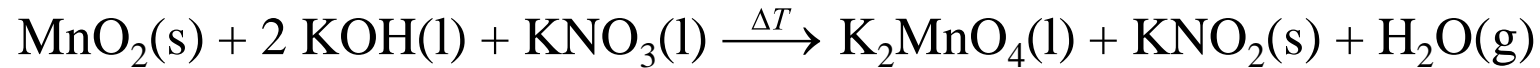

Technecistany a renistany sú najbežnejšie východiskové látky v chémii Tc a Re.

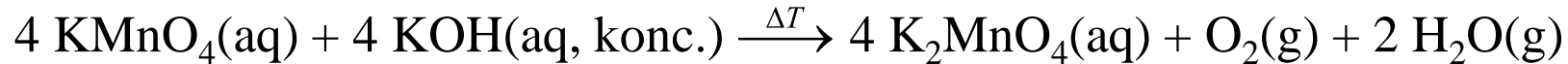
K_2MnO_4 (obrázok) sa priemyselne pripravuje alkalickým oxidačným tavením MnO_2 na vzduchu

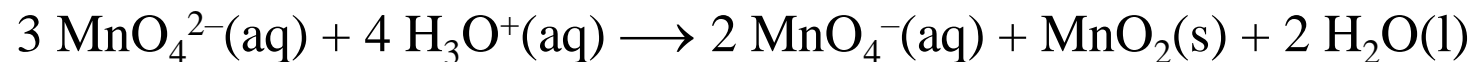
Ako oxidačné činidlo je možné **alternatívne použiť KNO_3 , KClO_3** a pod.

V laboratóriu môžeme K_2MnO_4 pripraviť aj **zahrievaním KMnO_4 v koncentrovanom roztoku KOH**

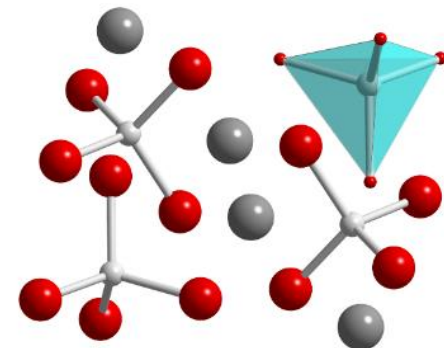

Mangánany sú nestále a disproportionujú už v prítomnosti slabých kyselín

Paramagnetický ión (d^1) MnO_4^{2-} je tetraédrický

Iónová kryštálová štruktúra K_2MnO_4 .

Soli obsahujúce anión MnO_4^{3-} sú modré a citlivé na vlhkosť. Najdostupnejšie sú K_3MnO_4 a Na_3MnO_4 , ktoré sa pripravujú **redukciou MMnO_4 (M= Na, K) v koncentrovaných roztokoch KOH alebo NaOH pri 0 °C**

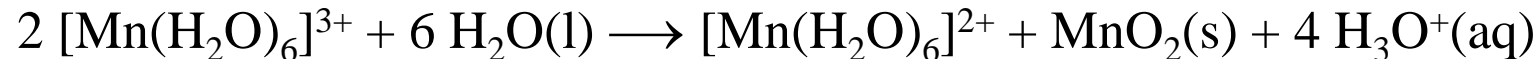
Roztoky MnO_4^{3-} musia byť veľmi zásadité, aby sa zabránilo disproporcionácii, ktorá ľahko prebieha v slabo zásaditom roztoku

alebo v kyslom prostredí

Katión $[\text{Mn}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ je vo vodnom roztoku **značne hydrolyzovaný**. Z Frostovho diagramu Mn vyplýva, že katión $[\text{Mn}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ **je nestály a v kyslom alebo neutrálnom roztoku disproporcionuje**

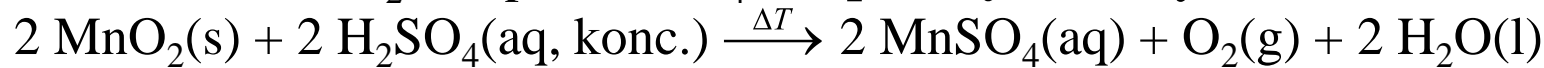
V styku s vodou sú preto **stále len vo vode nerozpustné manganité zlúčeniny alebo stále manganitanové komplexy**, napr. $[\text{Mn}(\text{CN})_6]^{3-}$. Katión $[\text{Mn}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ sa nachádza aj v kamenci $\text{CsMn}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$. Ión Mn^{3+} tvorí stabilné zlúčeniny s **tvrdými zásadami** ako sú F^- , PO_4^{3-} , SO_4^{2-} , CH_3COO^- .

Oktaédrické komplexy Mn^{III} (d^4) **sú väčšinou vysokospinové** (elektrónová konfigurácia $t_{2g}^3 e_g^1$). **Tvar oktaédrických komplexov Mn^{III} je deformovaný** v dôsledku Jahnovho-Tellerovho efektu.

Mangánaté soli sú zväčša **dobře rozpustné vo vode**, pričom sa tvoria katióny $[\text{Mn}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$. Tieto katióny slabo hydrolyzujú. **V zásaditom prostredí sa mangánaté katióny oxidujú kyslíkom rozpusteným vo vode.**

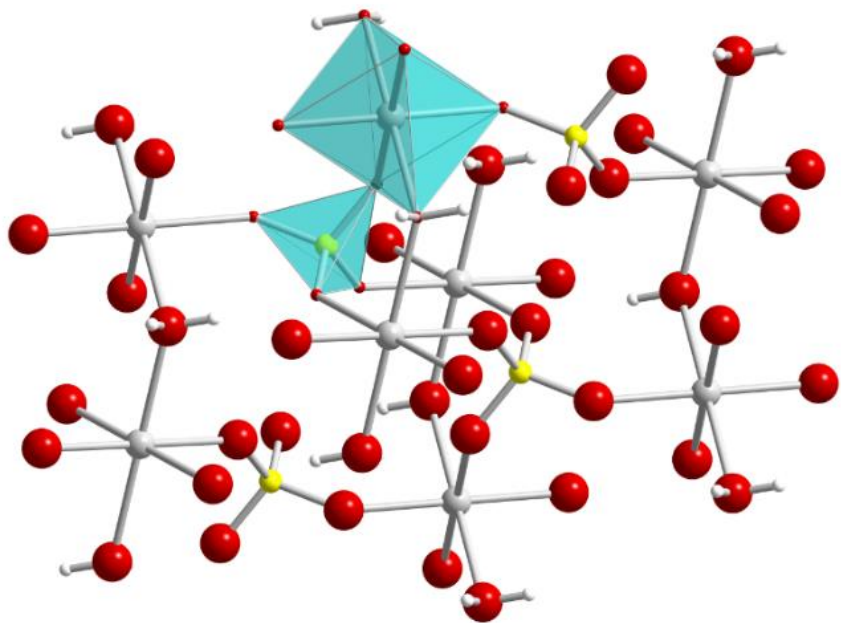

Soli Mn^{II} sa získavajú rôznymi metódami z MnO_2 . Napr. MnSO_4 sa **priemyselne vyrába zahrievaním MnO_2 s koncentrovanou H_2SO_4**

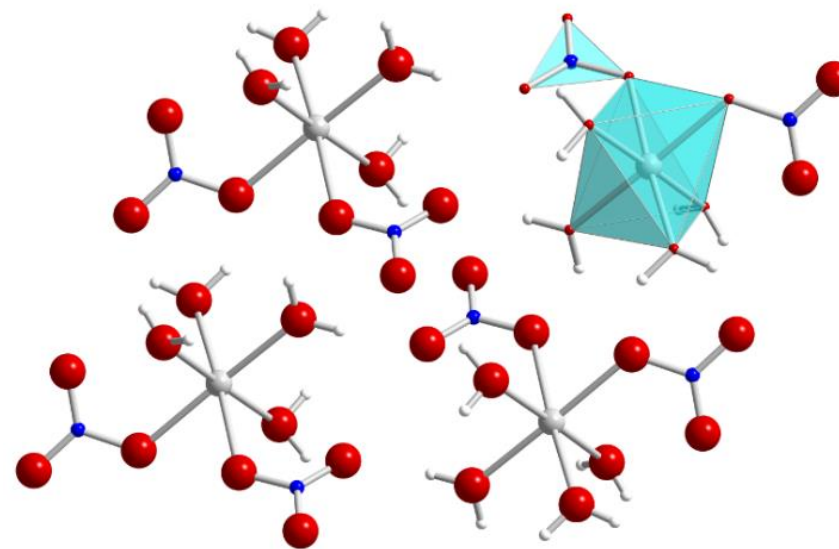

Ako mnoho iných síranov aj MnSO_4 tvorí rôzne hydráty – monohydrát, tetrahydrát, pentahydrát a heptahydrát.

Polymérna štruktúra $\text{MnSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (obrázok) obsahuje chromofór $\{\text{MnO}_6\}$ je tvorený štyrmi atómami O z mostíkovo viazaných síranových aniónov a dvomi atómami O molekúl vody, ktoré sú viazané mostíkovo v *trans*-polohách. V prípade $\text{Mn}(\text{NO}_3)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ (obrázok) je atóm Mn^{II} oktaédricky koordinovaný štyrmi molekulami vody a dvomi nitrátoligandmi, ktoré sa navzájom nachádzajú v *cis*-polohách (*cis*-tetraakva-bis(nitráto)mangánatý komplex).

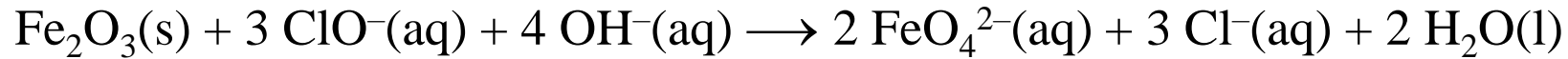
Polymérna (skeletová) štruktúra $\text{MnSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$.

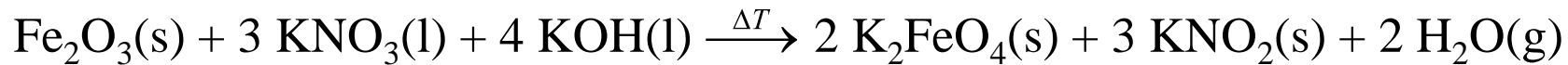
Kryštálová štruktúra obsahujúca molekuly *cis*- $[\text{Mn}(\text{H}_2\text{O})_4(\text{NO}_3)_2]$.

Fe, Ru a Os majú výraznú schopnosť tvoriť kryštalické hydráty solí oxokyselín a koordinačné zlúčeniny, pričom uprednostňujú oxidačné čísla VIII (Os), VI (najmä Ru a Os), III a II (najmä Fe a Ru).

Atóm Fe dosahuje najvyšší oxid. stav VI v anióne FeO_4^{2-} . Soli FeO_4^{2-} sa dajú v roztoku pripraviť oxidáciou Fe_2O_3 chlórnanom v zásaditom prostredí

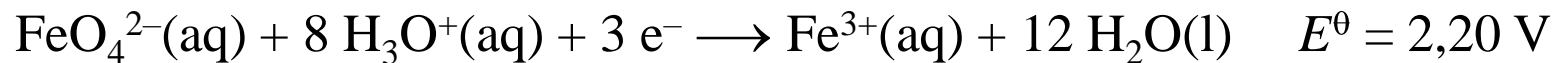

Železany možno pripraviť aj alkalickým oxidačným tavením, napr.

Sodné a draselné soli M_2FeO_4 sú fialovočervené a rozpustné vo vode. Štruktúra tuhého K_2FeO_4 (obrázok) obsahuje tetraédrické anióny FeO_4^{2-} . Známy je aj málo rozpustný BaFeO_4 . Železany sú paramagnetické látky s magnetickým momentom zodpovedajúcim dvom nespáreným elektrónom.

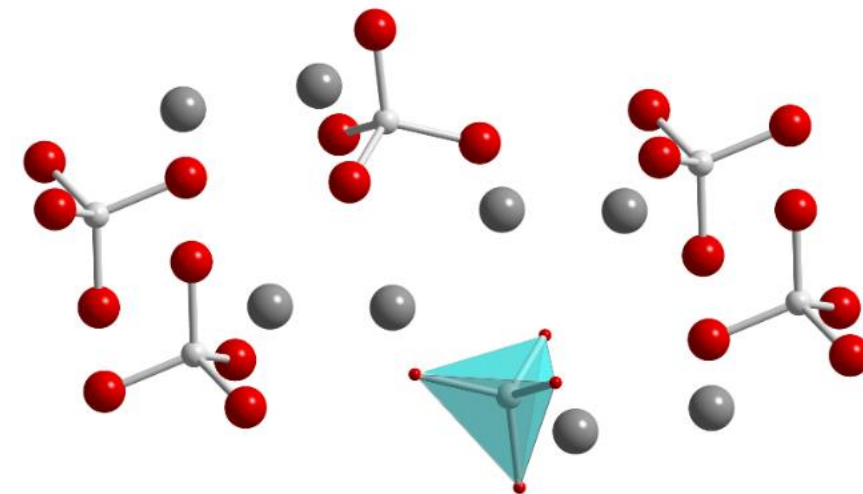
Železany sú silné oxidačné činidlá

Anión FeO_4^{2-} dokonca oxiduje vodu na dikyslík

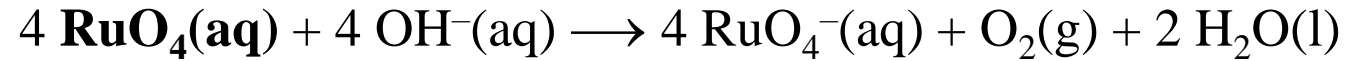

ale v zásaditom roztoku sú železany stále.

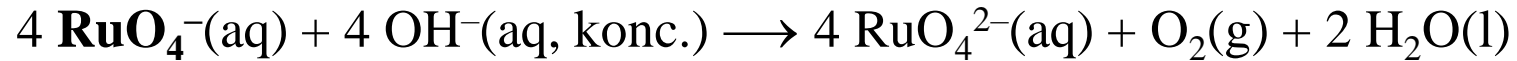

Iónová štruktúra K_2FeO_4 .

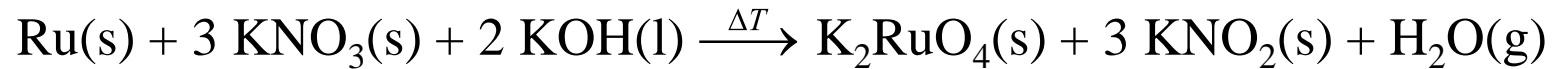
Po reakcii RuO_4 s vodnými roztokmi hydroxidov vznikajú rutenistany RuO_4^- a uvoľňuje sa O_2

V roztokoch koncentrovaných hydroxidov dochádza k ďalšej redukcii RuO_4^-

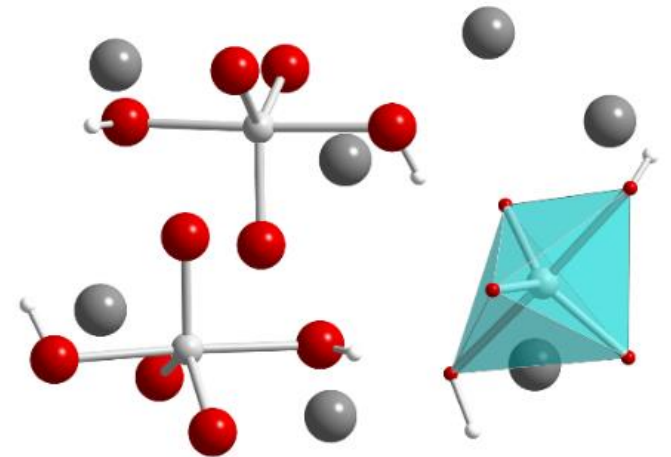

K_2RuO_4 je možné pripraviť aj z Ru alkalickým oxidačným tavením

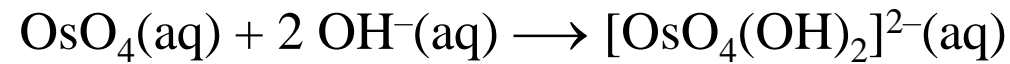

RuO_4^- a RuO_4^{2-} sú silné oxidačné činidlá, ale je možné ich v roztoku stabilizovať udržiavaním vhodného pH v neprítomnosti redukčných látok. V tuhom $\text{K}_2\text{RuO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ sú prítomné trigonálne-bipyramidálne anióny $[\text{RuO}_3(\text{OH})_2]^{2-}$, v ktorých dva hydroxido ligandy obsadzujú axiálne polohy.

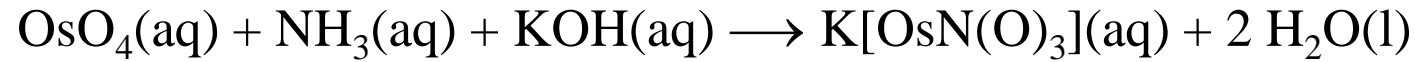
Kryštalová štruktúra $\text{K}_2[\text{RuO}_3(\text{OH})_2]$.

Rozpustením OsO_4 vo vodných roztokoch hydroxidov nedochádza k redukcii Os^{VIII} , ale vzniká $[\text{OsO}_4(\text{OH})_2]^{2-}$

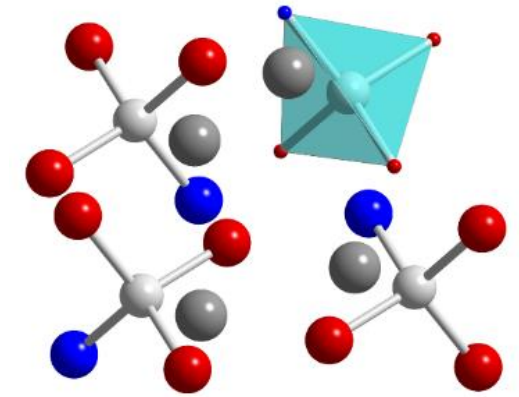

Anión $[\text{OsO}_4(\text{OH})_2]^{2-}$ sa nachádza v kryštalickej zlúčenine $\text{Na}_2[\text{OsO}_4(\text{OH})_2] \cdot 2\text{H}_2\text{O}$. Reakciou OsO_4 s vodným roztokom amoniaku v prítomnosti KOH vzniká $\text{K}[\text{Os}(\text{N})\text{O}_3]$

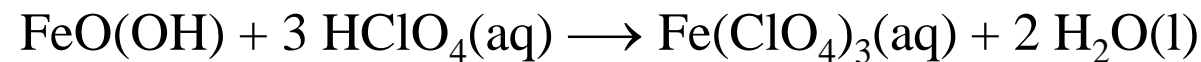
Anión $[\text{Os}^{\text{VIII}}\text{N}(\text{O})_3]^-$ (obrázok) bol prvým príkladom komplexného aniónu, v ktorom sa atóm dusíka viaže s atómom *d*-prvku násobnou väzbou. Tento anión má štruktúru deformovaného tetraédra a je stály v alkalickom roztoku.

Alkalickým oxidačným tavením Os vznikajú osmiany $[\text{OsO}_2(\text{OH})_4]^{2-}$.

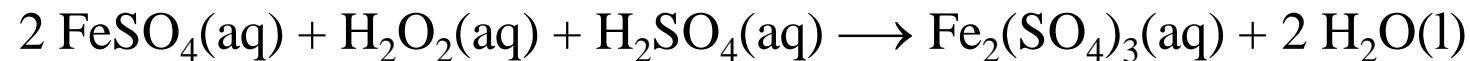

Kryštálová štruktúra $\text{K}[\text{Os}(\text{N})\text{O}_3]$

Z atómov prvkov 8. skupiny v oxidačnom stave III (d^5) len Fe vytvára soli s väčšinou aniónov oxokyselín. Hydrát $\text{Fe}(\text{ClO}_4)_3 \cdot x\text{H}_2\text{O}$ s rôznym obsahom vody sa pripravuje z vodného roztoku HClO_4 a $\text{FeO}(\text{OH})$

Síran železitý $\text{Fe}_2(\text{SO}_4)_3$ vzniká oxidáciou FeSO_4 , napr. peroxidom vodíka v prítomnosti H_2SO_4

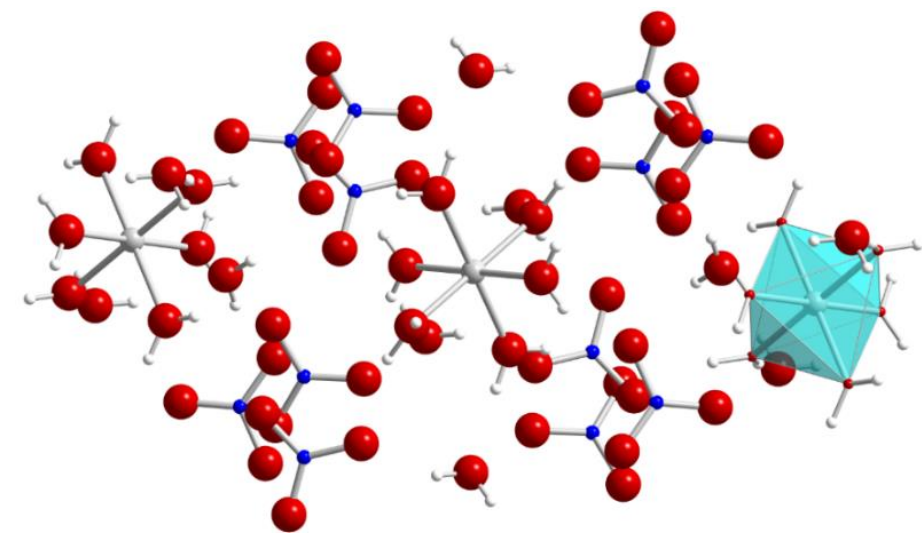

Dusičnan železitý sa vyrába oxidáciou Fe s roztokom HNO_3

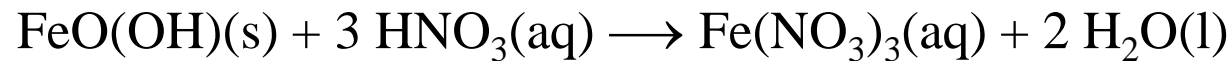
Komerčne je dostupný $\text{Fe(NO}_3)_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O}$

(obrázok) $[\text{Fe(H}_2\text{O)}_6](\text{NO}_3)_3 \cdot 3\text{H}_2\text{O}$).

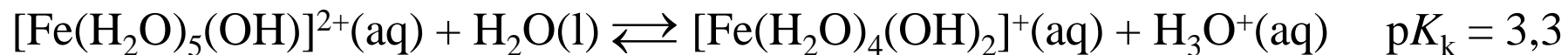
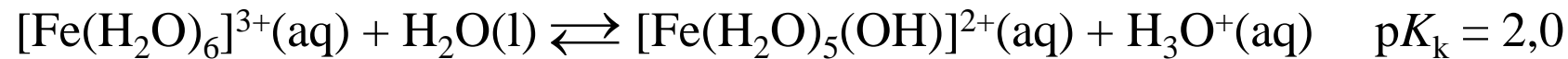

Iónová kryštálová štruktúra $\text{Fe(NO}_3)_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O}$

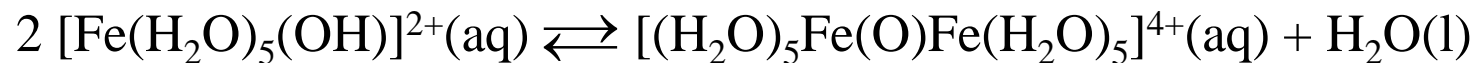
$\text{Fe(NO}_3)_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ ($[\text{Fe(H}_2\text{O)}_6](\text{NO}_3)_3$) je možné pripraviť reakciou FeO(OH) s HNO_3

Fialový katión $[\text{Fe(H}_2\text{O)}_6]^{3+}$ sa nachádza aj v kryštáloch **fialového kameňa $\text{Fe(NH}_4)(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$** . Všetky soli Fe^{III} sú vo vode rozpustné a ich **roztoky sú žltohnedé v dôsledku hydrolyzy $[\text{Fe(H}_2\text{O)}_6]^{3+}$**

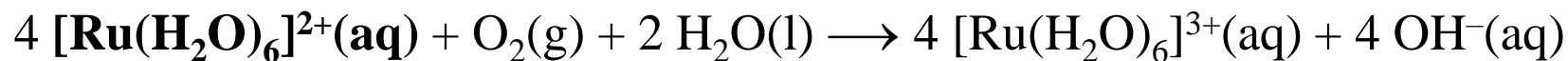

Medzi častice vznikajúce v roztoku patrí aj **dvojjadrový katión $[(\text{H}_2\text{O})_5\text{Fe(O)Fe(H}_2\text{O)}_5]^{4+}$**

Komplexy Fe^{III} sú prevažne **oktaédrické a vysokospinové ($t_{2g}^3 e_g^2$)**. Ak však obsahujú **ligandy s najsilnejším ligandovým poľom** (napr. $[\text{Fe(CN)}_6]^{3-}$, $[\text{Fe(bpy)}_3]^{3+}$, $[\text{Fe(phen)}_3]^{3+}$) **sú nízko-spinové (t_{2g}^5)**.

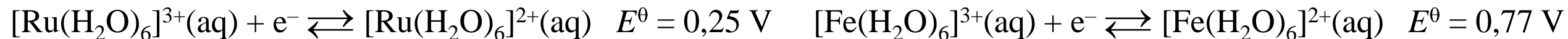
Oktaédrický $[\text{Ru}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ možno pripraviť oxidáciou $[\text{Ru}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ vzdušným kyslíkom

a nachádza sa aj v kamenci $\text{CsRu}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$. Vo vodnom roztoku sa $[\text{Ru}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ **správa kyslo**

a **redukuje sa menej ochotne ako $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$**

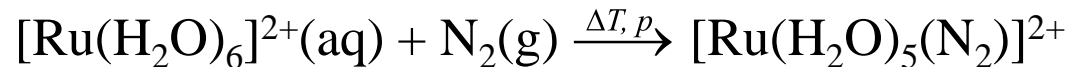

Os netvorí žiadne akvakatióny.

Ako Ru^{III} , tak aj Os^{III} tvorí veľký počet komplexov, napr. $[\text{Ru}(\text{acac})_3]$, $[\text{Ru}(\text{en})_3]^{3+}$, $[\text{Ru}(\text{NH}_3)_5(\text{py})]^{3+}$, $[\text{Os}(\text{acac})_3]$ a $[\text{Os}(\text{en})_3]^{3+}$. Komplexy rutenité a osmité sú nízkospinové s elektrónovou konfiguráciou t_{2g}^5 .

Substitučné reakcie v komplexoch Ru^{II} a Os^{II} sú ovplyvnené kinetickou inertnosťou nízkospinových iónov d^6 a príprava komplexov M^{II} často vychádza zo zlúčenín s vyššími oxid. stavmi, napr. $\text{RuCl}_3 \cdot x\text{H}_2\text{O}$ alebo $[\text{OsCl}_6]^{2-}$.

$[\text{Ru}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ v atmosfére N_2 pri tlaku 20 MPa $[\text{Ru}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ reaguje

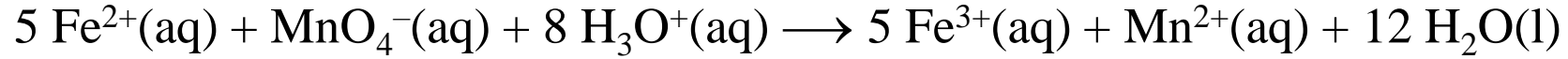
Väčšina komplexov s ligandom N_2 sa rozkladá už pri slabom zahriatí, ale komplexy Ru, Os a Ir je možné bez rozkladu zahrievať aj na teplotu 100 až 200 °C.

Charakt. znakom Ru^{II} je tvorba komplexov s **NO**, napr. $[\text{RuCl}_5(\text{NO})]^{2-}$, $[\text{Ru}(\text{CN})_5(\text{NO})]^{2-}$ a $[\text{RuCl}(\text{NH}_3)_4(\text{NO})]$. Tieto komplexy obsahujú lineárnu skupinu Ru–N–O a **oxidačný stav Ru je určený len formálne**. Bez dostatočných informácií o štruktúrnych a spektrálnych vlastnostiach nitrozylových komplexov je oxid. stav atómu Ru nejasný.

Vodné roztoky solí Fe^{II} (d^6) obsahujú hexaakvaželeznaté katióny $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$, ktoré len **málo hydrolyzujú**

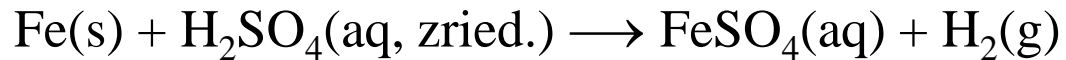

Lahko sa oxidujú rôznymi oxidovadlami, napr. aniónmi MnO_4^-

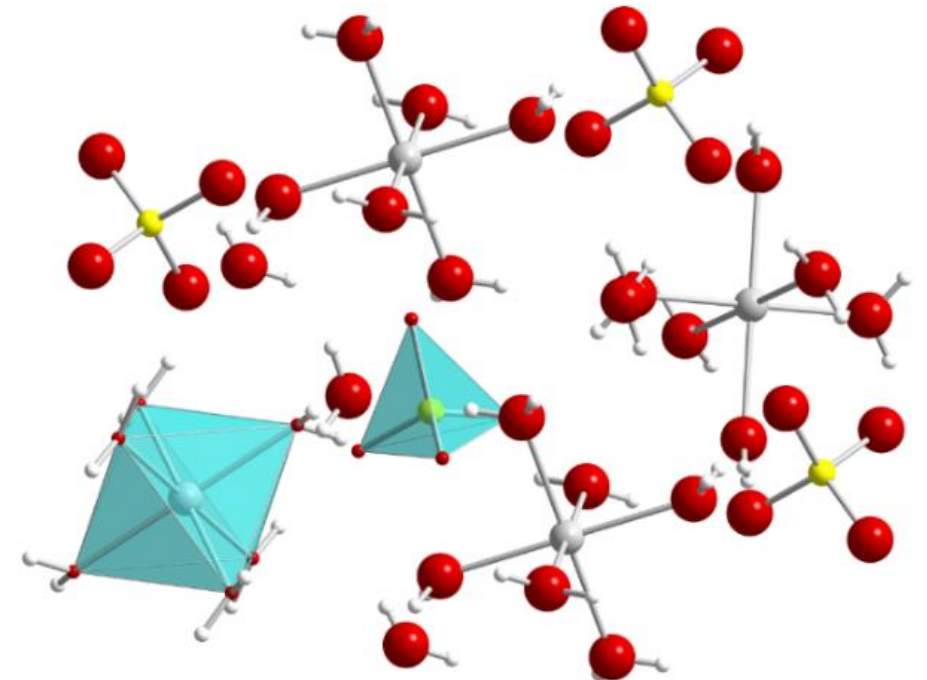
Síran železnatý je bežným zdrojom Fe^{II} a dodáva sa ako $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$, ktorý sa **triviálne nazýva zelená skalica**. $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ tvorí svetlozelené kryštály, ktoré pri dlhšom skladovaní na vzduchu strácajú vodu (vetrajú), postupne tvrdnú a v dôsledku povrchovej oxidácie Fe^{II} na Fe^{III} (vznik hydroxid-síranu železitého) **menia farbu na žltú až hnedú**. Vodné roztoky tejto látky dlhším státím taktiež hnednú. V kryšt. štruktúre $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ (**obrázok**, $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]\text{SO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$) je šesť molekúl vody viazaných v katióne $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ a siedma molekula vody sa viaže len vodíkovými väzbami.

FeSO_4 sa pripravuje sa **reakciou Fe so zriedenou kyselinou sírovou**

Používa sa v medicíne ako zdroj železa, na výrobu atramentu a pridáva sa do priemyselných hnojív na zabránenie spekavosti (vzniku hrudiek).

$\text{Fe}(\text{NH}_4)_2(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ (Mohrova soľ) je svetlozelená tuhá látka, ktorá patrí do skupiny schönitov. **Vo vodnom roztoku málo hydrolyzuje a je pomerne stála proti oxidácii vzdušným kyslíkom.**

Iónová kryštalová štruktúra $\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$

Komplexy Fe^{II} uprednostňujú oktaédrický tvar koordinačného polyédra. **Komplexy Fe^{II}** sú podľa sily ligandového poľa **vysokospinové** ($t_{2g}^4 e_g^2$) (napr. $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$) alebo **nížkospinové** ($t_{2g}^6 e_g^0$), a teda **diamagnetické a kineticky inertné** (napr. $[\text{Fe}(\text{CN})_6]^{4-}$, $[\text{Fe}(\text{phen})_3]^{2+}$, $[\text{Fe}(\text{bpy})_3]^{2+}$). **Redoxné vlastnosti komplexov Fe^{II}** sa menia v závislosti od zloženia koordinačnej sféry, napr.

Vo vodných roztokoch sú **ióny $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ nestále voči oxidácii**, aj keď podvojnú soli ako $\text{Fe}(\text{NH}_4)_2(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ sú oveľa stálejšie. **Oxidácia červeného $[\text{Fe}(\text{phen})_3]^{2+}$ na modrý $[\text{Fe}(\text{phen})_3]^{3+}$ je omnoho ťažšia než oxidácia $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ na $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$.** Stabilizácia Fe^{II} pomocou bpy a phen vyplýva z väčších štandardných redoxných potenciálov dvojice $[\text{FeL}_3]^{3+}/[\text{FeL}_3]^{2+}$ (L = bpy, phen).

Soli kyslíkatých kyselín a komplexy prvkov 9. skupiny

Modrý roztok obsahujúci nízko-spinové katióny $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ môže byť **pripravený elektrolytickou oxidáciou okysleného vodného roztoku CoSO_4 pri $0\text{ }^\circ\text{C}$. Katión $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ je silné oxidačné činidlo**

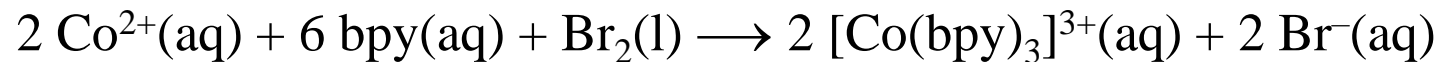
Preto je $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ **vo vodnom roztoku nestály**, dokonca až tak, že **oxiduje vodu na O_2** za súčasnej redukcie atómu Co^{III} na Co^{II}

Pre relatívnu nestabilitu katiónu $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ **je známych len málo kobaltitých solí oxokyselín**, napr. modrý síran $\text{Co}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$, resp. málo rozpustný modrý kamenec $\text{CoCs}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$, hoci ten sa po hodinách stávia rozkladá. **Substitúcia akvaliagndov v koordinačnej sfére $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$** , napr. za amminligandy, **vedie k výraznej zmene E^θ** . Oxidačný stav Co^{III} je pomerne stabilný v niektorých komplexoch, napr. s bpy, NH_3 , RNH_2 alebo CN^-

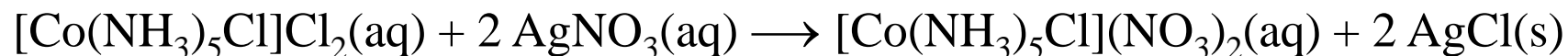
Komplexy Co^{III} (d^6) sú zvyčajne nízko-spinové, oktaédrické a kineticky inertné. Posledná vlastnosť znamená, že metódy prípravy komplexov Co^{III} sú zvyčajne založené na oxidácii podobných kineticky labilných zlúčenín Co^{II} *in situ*, napr. $[\text{Co}(\text{bpy})_3]^{3+}$ vzniká oxidáciou vodného roztoku CoCl_2 pomocou Br_2 v prítomnosti 2,2'-bipyridínu

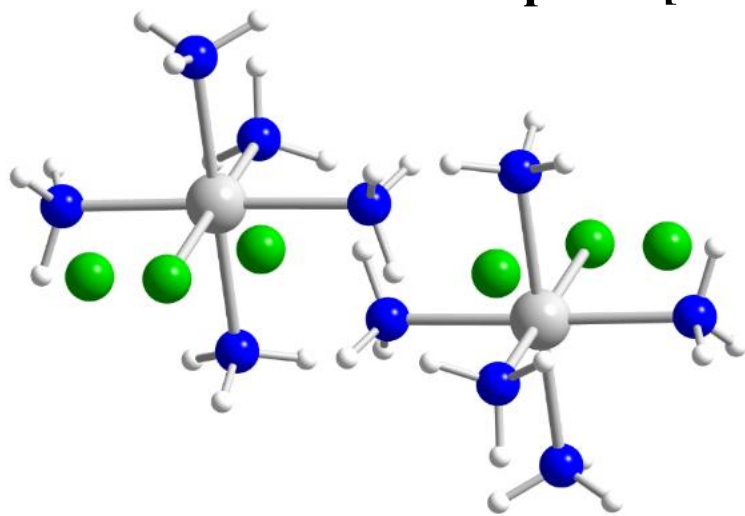
Podobne oxidácia vodného roztoku CoCl_2 vzdušným kyslíkom v prítomnosti NH_3 a NH_4Cl vedie k vzniku fialového roztoku chloridu pentaammin-chloridokobaltitého $[\text{Co}(\text{NH}_3)_5\text{Cl}]\text{Cl}_2$ (obrázok)

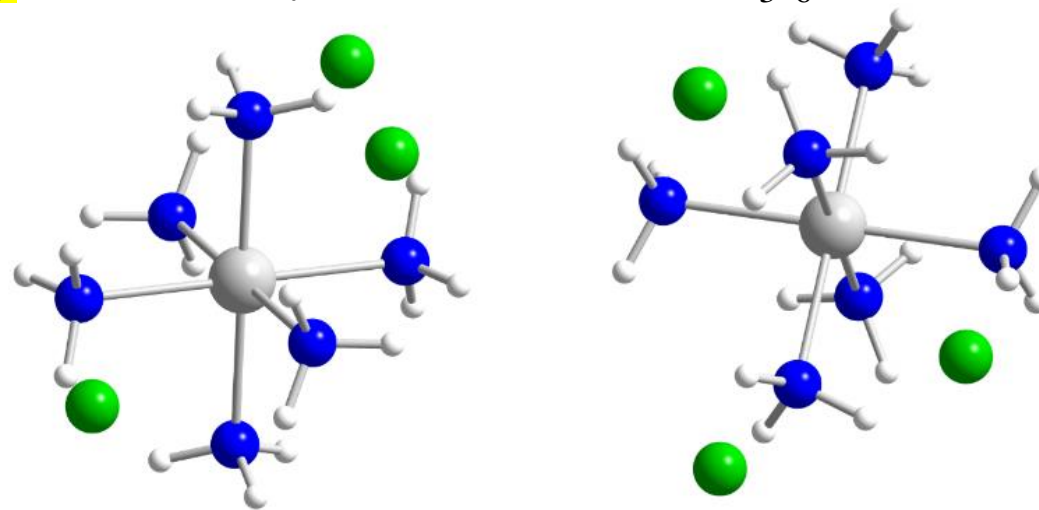
Skutočnosť, že na atóm Co^{III} je koordinovaný jeden Cl ligand a dva anióny Cl^{-} sú nekoordinované, je možné potvrdiť na základe stechiometrie reakcie

Povaha produktu môže závisieť od reakčných podmienok a v prípade poslednej reakcie prídavok aktívneho uhlia vedie k izolácii žltého komplexu $[\text{Co}(\text{NH}_3)_6]\text{Cl}_3$ (obrázok) s oktaédrickým kationom $[\text{Co}(\text{NH}_3)_6]^{3+}$

Kryštalová štruktúra $[\text{Co}(\text{NH}_3)_5\text{Cl}]\text{Cl}_2$

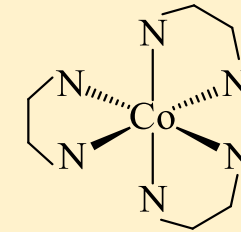
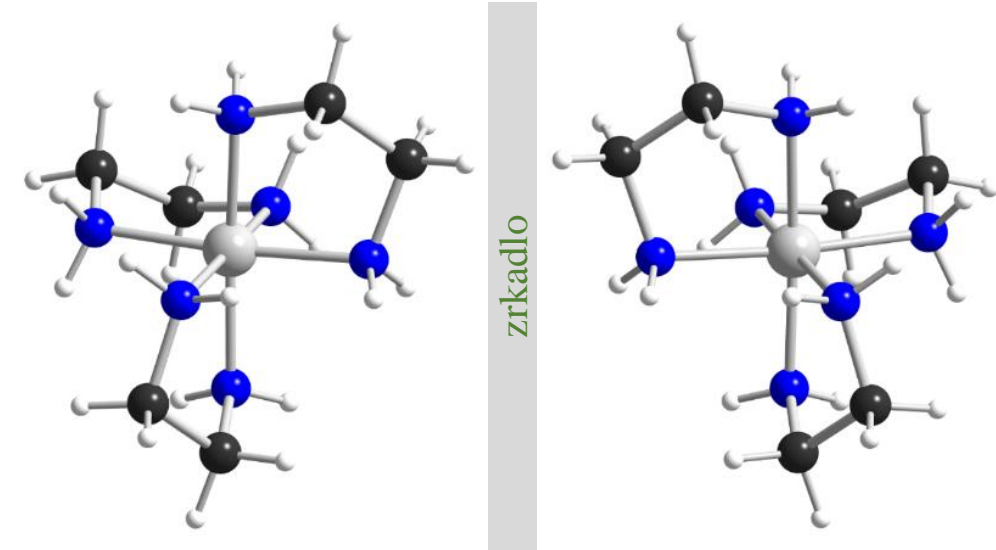
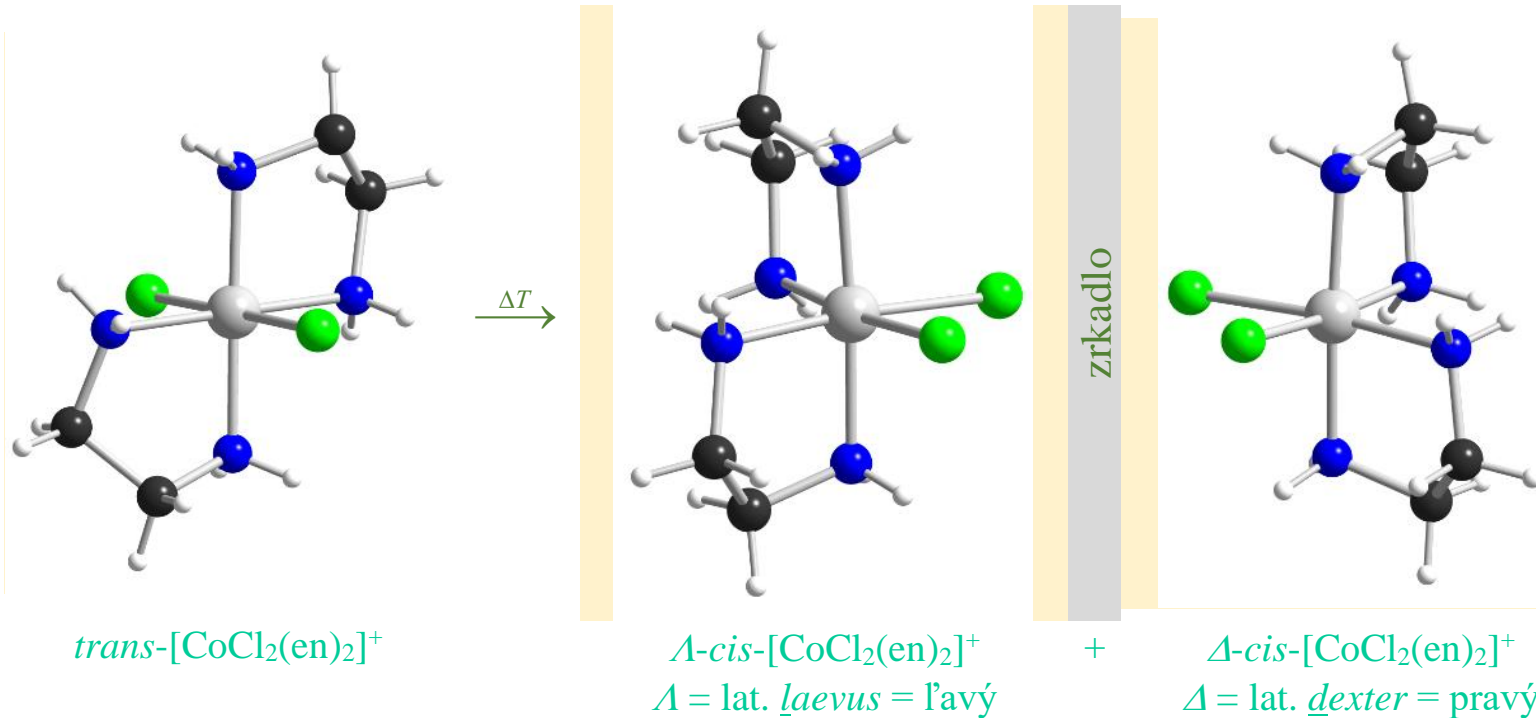

Kryštalová štruktúra $[\text{Co}(\text{NH}_3)_6]\text{Cl}_3$

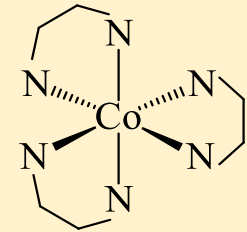
Pre kobaltité komplexy s dvojdonorovými ligandmi v koordinačnej sfére je možná existencia *cis/trans* a *mer/fac* geometrických izomérov, resp. Λ/Δ optických izomérov (Lambda/Delta) (obrázok) a kinetická inertnosť Co^{III} umožňuje ich separáciu. Príprava jednotlivých izomérov vyžaduje striktné nastavenie reakčných podmienok (pH roztoku, teplota,...).

Optické izoméry $\Delta\text{-}[\text{Co}(\text{en})_3]^{3+}$ (vľavo) a $\Lambda\text{-}[\text{Co}(\text{en})_3]^{3+}$ (vpravo)

Napr. zelený *trans*- $[\text{Co}(\text{en})_2\text{Cl}_2]\text{Cl}$ (obr. a) sa pri zahrievaní vo vodnom mení na racemickú zmes červených enantiomérov $\Lambda\text{-cis}$ - $[\text{CoCl}_2(\text{en})_2]\text{Cl}$ (obr. b), ako aj $\Delta\text{-cis}$ - $[\text{CoCl}_2(\text{en})_2]\text{Cl}$ (obr. c).

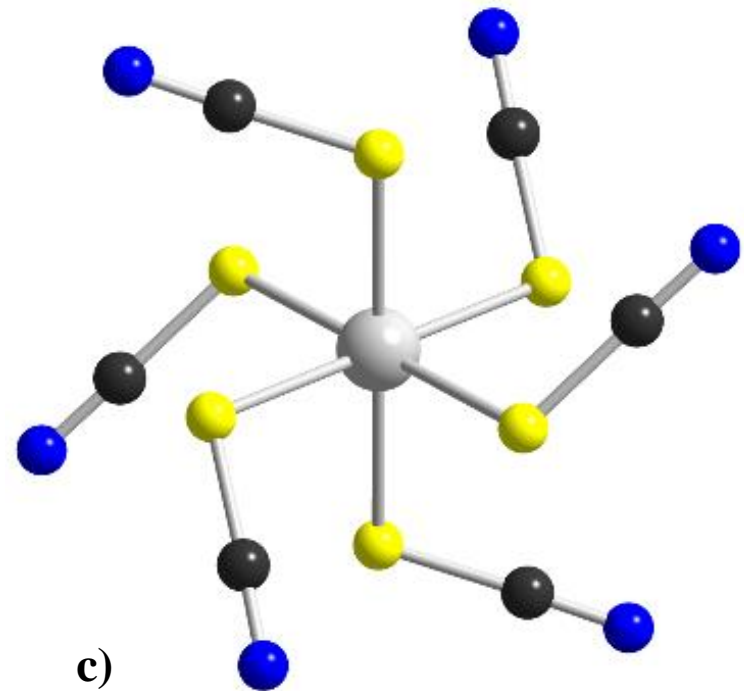
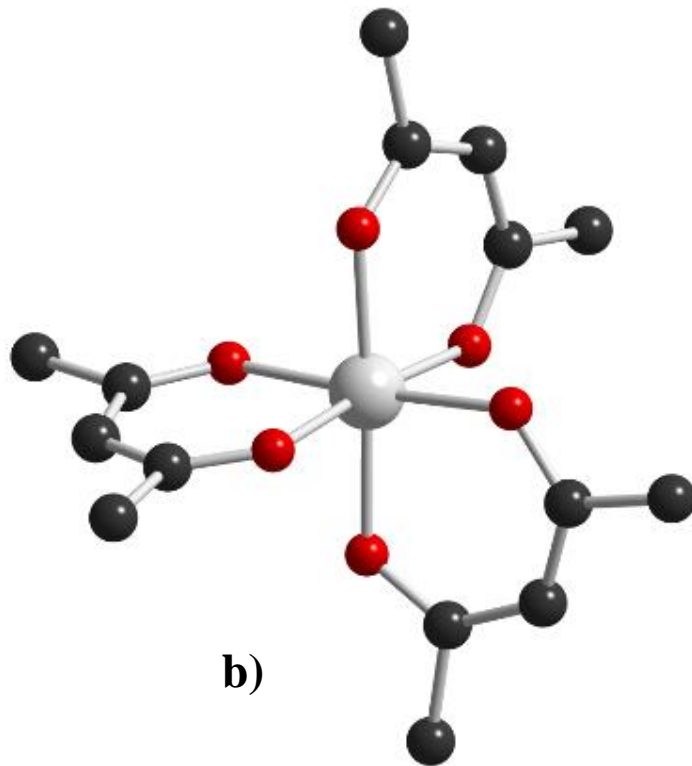
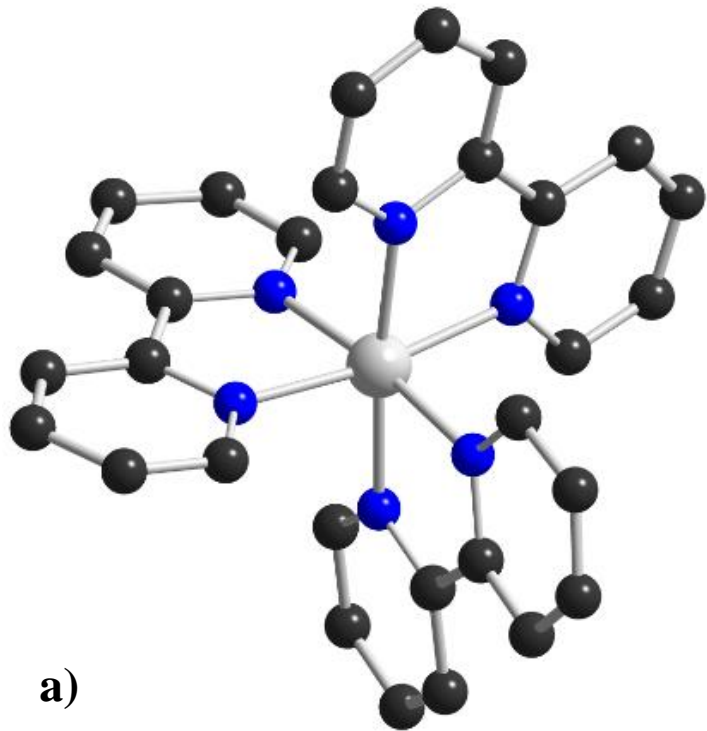
$\Delta\text{-}[\text{Co}(\text{en})_3]\text{Cl}_3$

$\Lambda\text{-}[\text{Co}(\text{en})_3]\text{Cl}_3$

Štruktúra izomérov
 a) *trans*- $[\text{Co}(\text{en})_2\text{Cl}_2]^+$,
 b) $\Lambda\text{-cis}$ - $[\text{CoCl}_2(\text{en})_2]^+$
 c) $\Delta\text{-cis}$ - $[\text{CoCl}_2(\text{en})_2]^+$

Žltý $\text{Rh}(\text{ClO}_4)_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ obsahuje ión $[\text{Rh}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$. Na rozdiel od $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ je kation $[\text{Rh}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ pomerne stály. Katióny $[\text{M}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$ ($\text{M} = \text{Rh}, \text{Ir}$) sa nachádzajú v kamencoch $\text{CsM}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O}$. Na rozdiel od komplexov Co^{III} , Rh^{III} a Ir^{III} komplexy neposkytujú redukciou komplexy Rh^{II} a Ir^{II} , ale napr. z amminokomplexov vzniká kovový prvok. Všetky rodité komplexy sú diamagnetické s konfiguráciou atómu $\text{Rh}^{\text{III}} t_{2g}^6$. Rh^{III} a Ir^{III} tvoria komplexy s tvrdými *N*-donormi, napr. $[\text{Ir}(\text{NO}_2)_6]^{3-}$, $[\text{Rh}(\text{bpy})_3]^{3+}$ (obr. a), $[\text{Rh}(\text{en})_3]^{3+}$, a *O*-donormi, napr. $[\text{Rh}(\text{acac})_3]$, $[\text{Ir}(\text{acac})_3]$ (obr. b), $[\text{Rh}(\text{ox})_3]^{3-}$, ale aj s mäkkými *P*-donormi, napr. *fac*- a *mer*- $[\text{IrH}_3(\text{PPh}_3)_3]$, $[\text{RhCl}_4(\text{PPh}_3)_2]$, $[\text{RhCl}_2(\text{H})(\text{PPh}_3)_2]$, a *S*-donormi, napr. $[\text{Ir}(\text{SCN})_6]^{3-}$ (obr. c).

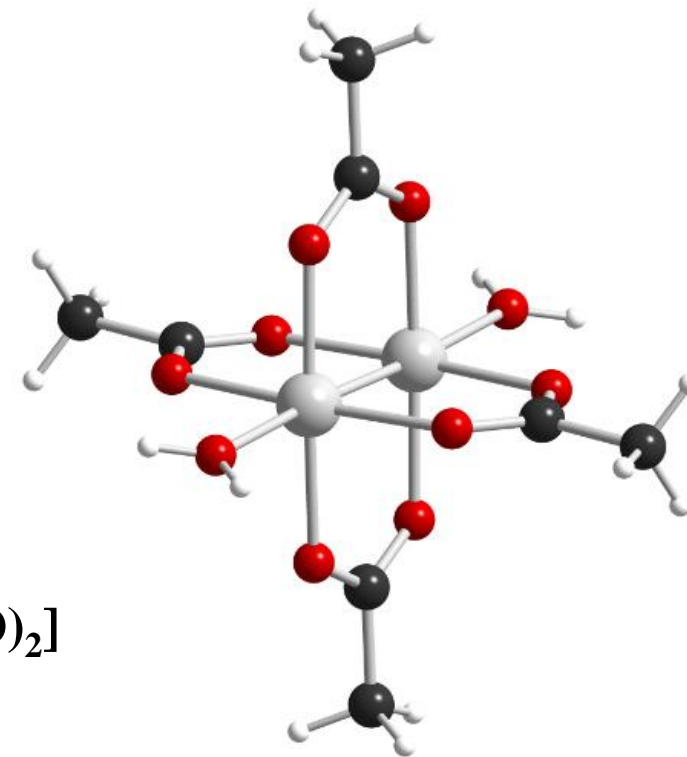
Štruktúra a) komplexného katiónu $[\text{Rh}(\text{bpy})_3]^{3+}$, b) komplexu $[\text{Ir}(\text{acac})_3]$, c) komplexného aniónu $[\text{Ir}(\text{SCN})_6]^{3-}$

Zatiaľ čo komplexy Co^{III} sú v podstate všetky oktaédrické, komplexy Co^{II} sú štruktúrne rôznorodejšie. Existujú tetraédrické (napr. $[\text{Co}(\text{OH})_4]^{2-}$, $[\text{CoCl}_4]^{2-}$, $[\text{Co}(\text{NCS})_4]^{2-}$, $[\text{Co}(\text{N}_3)_4]^{2-}$, $[\text{CoCl}_3(\text{MeCN})]^-$), štvorcové (napr. $[\text{Co}(\text{pc})]$, H_2pc = ftalocyanín), tetragonálne-pyramidálne (napr. $[\text{Co}(\text{CN})_5]^{3-}$), oktaédrické (napr. $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$, $[\text{Co}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$, $[\text{Co}(\text{en})_3]^{2+}$), ale aj dodekaédrické komplexy (napr. $[\text{Co}(\text{NO}_3)_4]^{2-}$).

Vodné roztoky jednoduchých solí obsahujú $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$. Zatiaľ čo katión $[\text{Co}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ je stabilný, $[\text{Co}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$ a komplexy Co^{II} s organickými amínmi sa ľahko oxidujú.

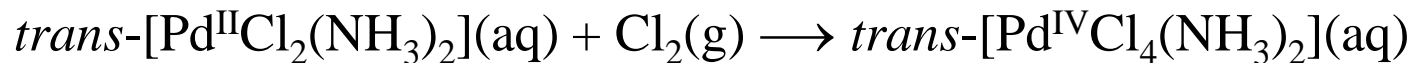
Komplexov Rh^{II} a Ir^{II} je relatívne málo. Najlepšie preštudované sú diméry typu $[\text{Rh}_2(\mu\text{-L})_4]$ (napr. $\text{L} = \text{RCOO}^-$) a $[\text{Rh}_2(\mu\text{-L})_4\text{L}'_2]$, ale analogické zlúčeniny Ir^{II} sú vzácne. Štruktúra komplexu $[\text{Rh}_2(\mu\text{-ac})_4(\text{H}_2\text{O})_2]$ (obrázok) je znázornená na obrázku. Pokiaľ má axiálny ligand L' vhodne orientovaný druhý donorový atóm, môžu vznikáť polymérne reťazce s mostíkmi L' . Každý dimér obsahuje štruktúrnu jednotku $\{\text{Rh}_2\}^{\text{IV}}$, v ktorej na rozdiel od analogického diméru Cr^{II} s násobnou väzbou, je len jednoduchá väzba Rh-Rh .

Štruktúra molekuly $[\text{Rh}_2(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_4(\text{H}_2\text{O})_2]$

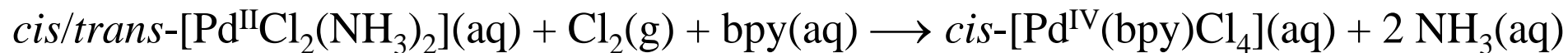

V prevažnej väčšine koordinačných zlúčenín má atóm Ni oxidačné číslo II (ojedinele I, III, IV), atómy Pd a Pt II a IV. Niektoré vlastnosti ich zlúčenín, najmä s oxidačným číslom II, sú analogické. Odlišnosti sa týkajú najmä tvaru koordinačného polyédra a rýchlosti substitučných reakcií. Pre Ni sú charakteristické rôzne tvary koordinačného polyédra. Pre zlúčeniny Pd^{II} a Pt^{II} je typický štvorcový, pre Pd^{IV} a Pt^{IV} oktaédrický tvar.

V oktaédrických komplexoch sú Pd^{IV} a Pt^{IV} v nízkospinovom stave (t_{2g}^6), a teda diamagnetické. Počet komplexov Pd^{IV} je v porovnaní s Pt^{IV} omnoho menší a ich syntézy sú zvyčajne založené na oxidácii príslušných častíc Pd^{II}

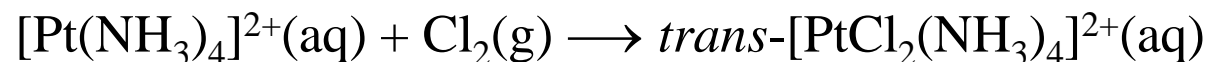
Didentátne ligandy, ako napr. bpy, si vynucujú vznik *cis*-izomérov

Pt^{IV} tvorí veľký počet termodynamicky a kineticky inertných oktaédrických komplexov, napr. amminkomplexy sú známe od počiatku koordinačnej chémie. V kvapalnom NH₃ sa pri -40 °C mení (NH₄)₂[PtCl₆] na [Pt(NH₃)₆]Cl₄

Zlúčeniny Pt^{IV} sa pripravujú oxidáciou zlúčenín Pt^{II}, napr. *trans*-[PtCl₂(NH₃)₄]²⁺ sa pripravuje oxidáciou [Pt(NH₃)₄]²⁺ chlórrom

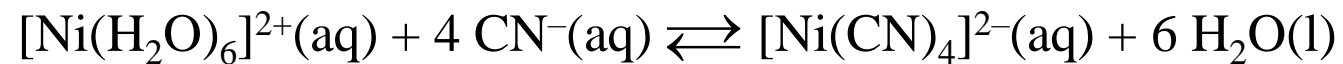

Pre komplexy Ni^{II} je známy veľký počet rôznych geometrických usporiadaní s koordinačnými číslami od 4 do 6. Poznáme **tetraédrické** (napr. [NiCl₄]²⁻, [NiBr₄]²⁻, [Ni(NCS)₄]²⁻), **štvorcové** (napr. [Ni(CN)₄]²⁻, [Ni(Hdmg)₂], H₂dmg = dimetylglyoxím), **trigonálne-bipyramidálne** (napr. [Ni(CN)₅]³⁻ v závislosti od katiónu), **tetragonálne-pyramidálne** (napr. [Ni(CN)₅]³⁻ v závislosti od katiónu) a **oktaédrické** (napr. [Ni(H₂O)₆]²⁺, [Ni(NH₃)₆]²⁺, [Ni(bpy)₃]²⁺, [Ni(en)₃]²⁺, [NiF₆]⁴⁻, [Ni(NCS)₆]⁴⁻) komplexy.

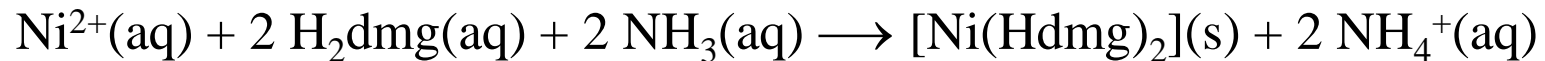
Najbežnejšie sú však **oktaédrické a štvorcové komplexy**. V prípade niektorých komplexov **dochádza k rovnováham medzi štvorcovou a tetraédrickou, ako aj medzi štvorcovou a oktaédrickou koordináciou**.

V zelených vodných roztokoch Ni^{II}, ktoré neobsahujú iné komplexotvorné činidlá, sa nachádza **katión [Ni(H₂O)₆]²⁺**. Ten je súčasťou aj **mnohých hydratovaných solí oxokyselín**, napr. Ni(NO₃)₂·6H₂O, NiSO₄·7H₂O, Ni(ClO₄)₂·6H₂O. Soli obsahujúce katión [Ni(NH₃)₆]²⁺ (napr. [Ni(NH₃)₆]Cl₂) sú **zvyčajne fialové a rozpúšťajú sa na modré roztoky**. Vo vodnom roztoku je **ión [Ni(NH₃)₆]²⁺ stály len v prítomnosti nadbytku NH₃**, bez jeho prítomnosti dochádza k postupnej substitúcii NH₃ za H₂O a vznikajú častice ako napr. [Ni(NH₃)₄(H₂O)₂]²⁺.

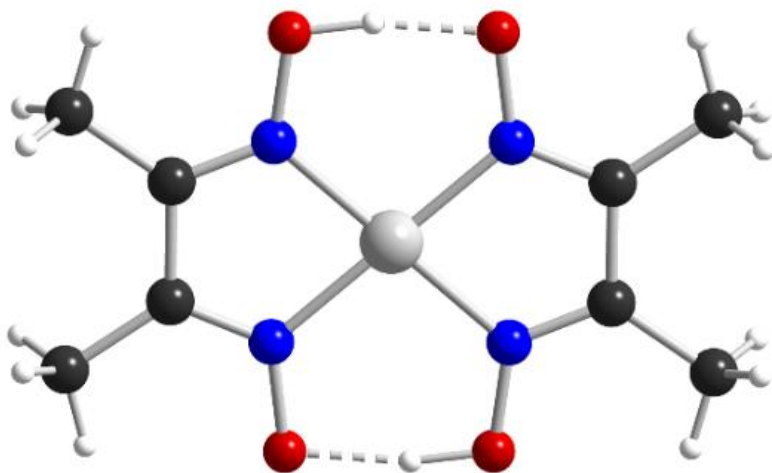
Štvorcové komplexy Ni^{II} sú majú rôzne sfarbenie. Reakciou Ni^{II} soli s roztokom kyanidu vzniká žltý vodný roztok obsahujúci **štvorcové [Ni(CN)₄]²⁻ anióny**

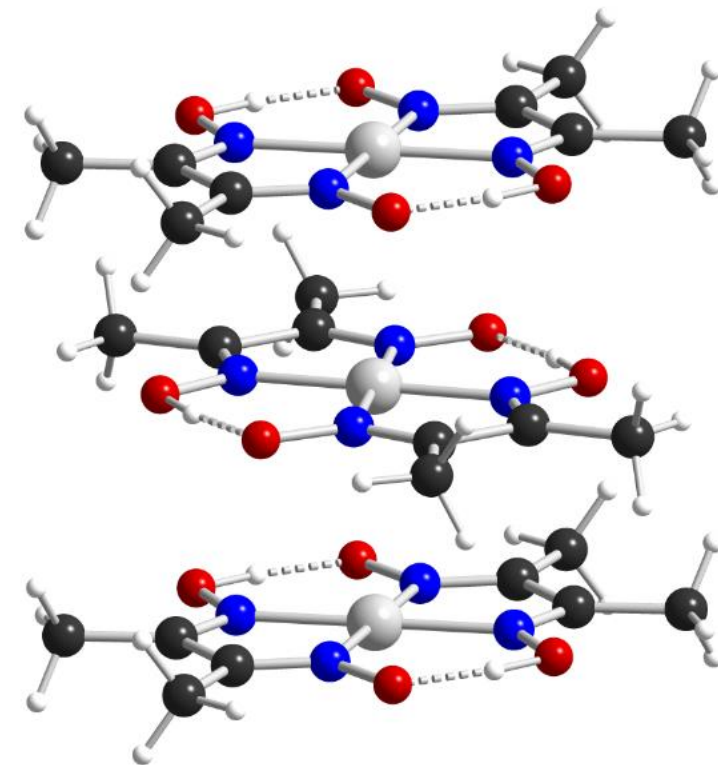
Typickým štvorcovým komplexom je aj **červený bis(dimetylglyoximáto)nikelnatý komplex** $[\text{Ni}(\text{Hdmg})_2]$, ktorý sa používa na dôkaz a kvantitatívne gravimetrické stanovenie kationov Ni^{2+} reakciou s amoniakálnym roztokom H_2dmg .

Komplex $[\text{Ni}(\text{Hdmg})_2]$ (obr. a) má molekulovú štruktúru. Dva aniónové ligandy Hdmg^- sú spojené silnými intramolekulovými vodíkovými väzbami, ktoré stabilizujú štvorcovú štruktúru. Vďaka tomu sú molekuly v kryštálovej štruktúre usporiadané tesne nad sebou do stĺpcov (obr. b).

a)

b)

Kryštálová štruktúra $[\text{Ni}(\text{Hdmg})_2]$ a) molekula $[\text{Ni}(\text{Hdmg})_2]$, b) usporiadanie molekúl $[\text{Ni}(\text{Hdmg})_2]$ do stĺpcov.

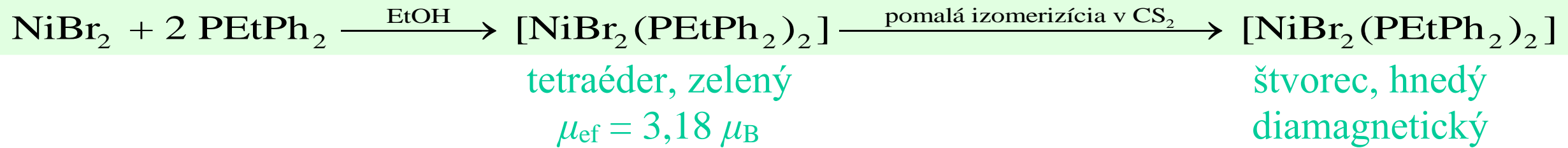
Mnoho komplexov Ni^{II} má rôzny typ koordinačného polyédra s koordinačným číslom 4 a 6 a často nie je ani jeden z nich výrazne preferovaný, ako ukazujú nasledujúce príklady.

Oktaédrické a štvorcové komplexy

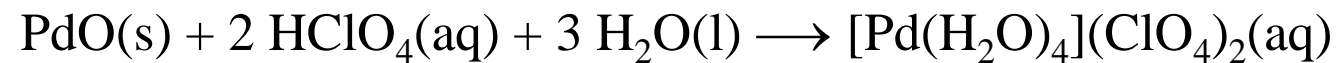
Komplex *trans*-[Ni(ClO₄)₂(py)₄] je modrá paramagnetická látka s oktaédrickým koordinačným polyédrom. Rovnaké zloženie má aj žltá komplexná zlúčenina [Ni(py)₄](ClO₄)₂, ktorý obsahuje štvorcové katióny [Ni(py)₄]²⁺.

Tetraédrické a štvorcové komplexy

Halogenidy typu NiX₂L₂ sú vo všeobecnosti štvorcové, ak neutrálny ligand L je trialkylfosfán PR₃ a tetraédrické, ak L je triarylfosfán PAr₃. Pre L = PEtPh₂ je známy zelený tetraédrický komplex [NiBr₂(PEtPh₂)₂], ktorý po rozpustení v CS₂ pomaly izomerizuje na hnedý štvorcový diamagnetický komplex [NiBr₂(PEtPh₂)₂].

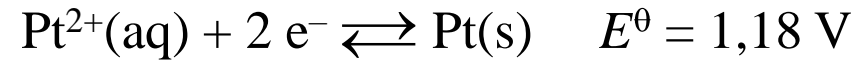
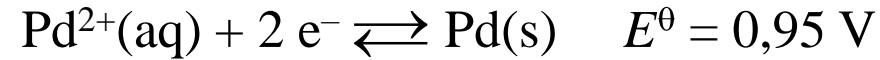
Reakciou PdO s kyselinou chloristou vzniká [Pd(H₂O)₄](ClO₄)₂ obsahujúci diamagnetické štvorcové katióny [Pd(H₂O)₄]²⁺.

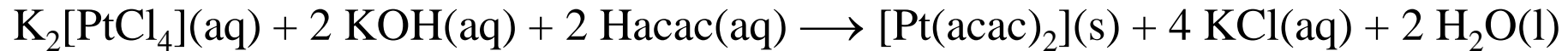
Ión [Pt(H₂O)₄]²⁺ sa v roztoku pripravuje pôsobením vodného roztoku AgClO₄ na [PtCl₄]²⁻

$$4 \text{Ag}^+(\text{aq}) + [\text{PtCl}_4]^{2-}(\text{aq}) + 4 \text{H}_2\text{O(l)} \longrightarrow [\text{Pt(H}_2\text{O)}_4]^{2+}(\text{aq}) + 4 \text{AgCl(s)}$$

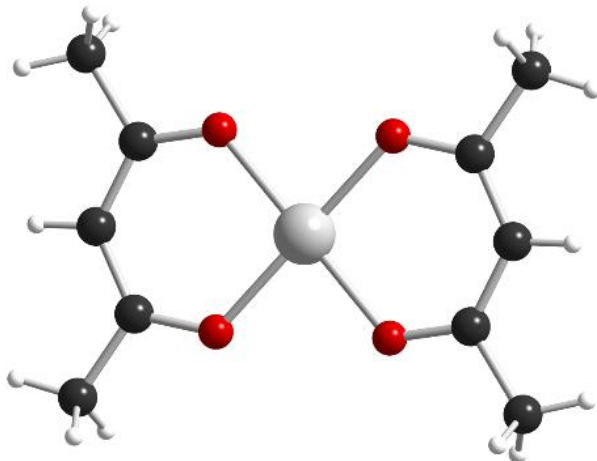
Malý počet komplexov s *O*-donormi je spôsobený tým, že Pd^{II} a Pt^{II} sú mäkké Lewisove kyseliny, ktoré preferujú mäkké donory, ako sú atómy síry a fosforu. Aj keď štruktúru $[\text{Pt}(\text{H}_2\text{O})_4][\text{SbF}_6]_2$ sa podarilo určiť röntgenovou štruktúrnou analýzou, tetraakvakatióny $[\text{M}(\text{H}_2\text{O})_4]^{2+}$ ($\text{M} = \text{Pd}, \text{Pt}$) sú relatívne nestále – oba katióny sú v porovnaní s $[\text{Ni}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ pomerne dobré oxidačné činidlá

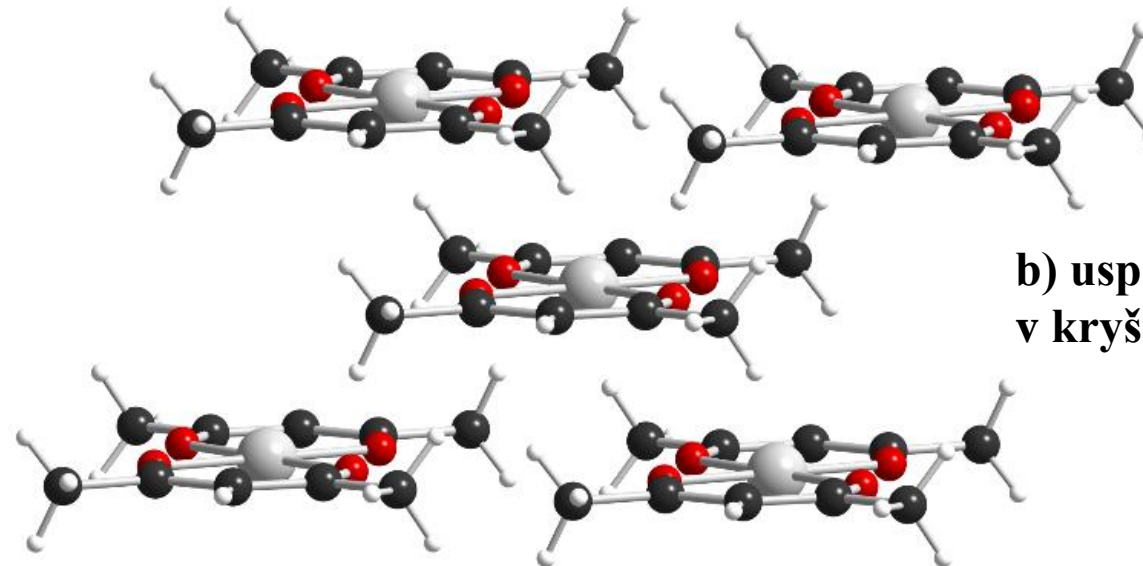
Reakciou $\text{K}_2[\text{PtCl}_4]$ s KOH a nadbytkom 2,4-pentadiónu (acetylacetonu, Hacac) vzniká monomérený žltý štvorcový bis(acetylacetonáto)platnatý komplex $[\text{Pt}(\text{acac})_2]$ (obr. a, b)

Komplex $[\text{Pt}(\text{acac})_2]$ sa používa ako prekursor na prípravu katalyzátorov založených na platine.

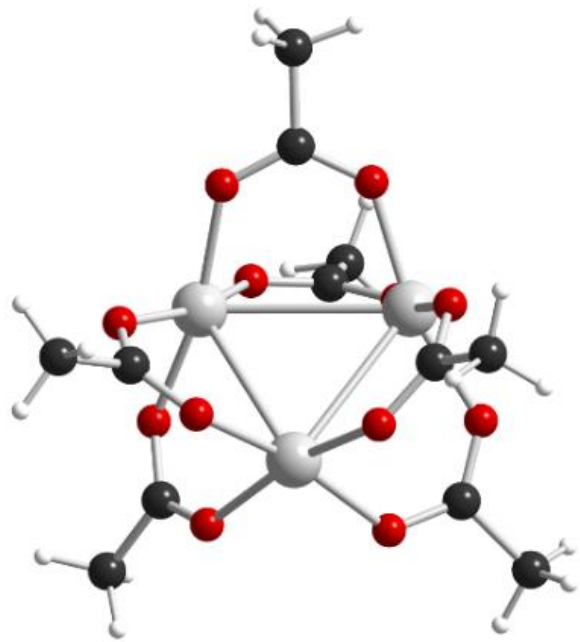

a) molekula $[\text{Pt}(\text{acac})_2]$

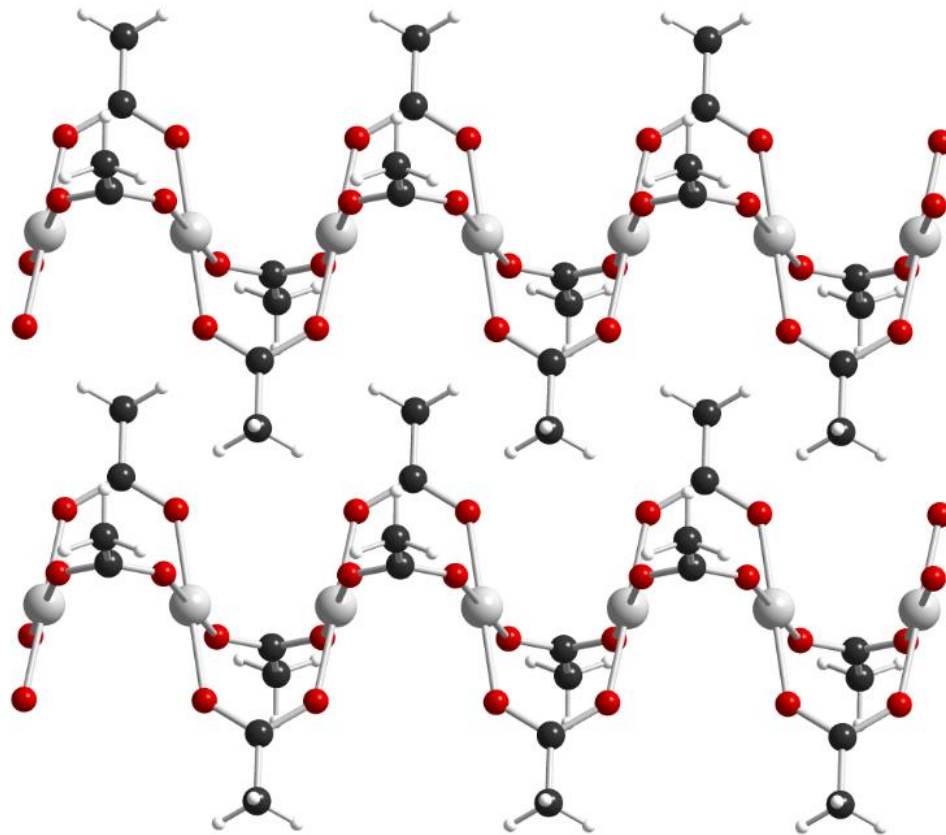

b) usporiadanie molekúl v kryštálovej štruktúre $[\text{Pt}(\text{acac})_2]$

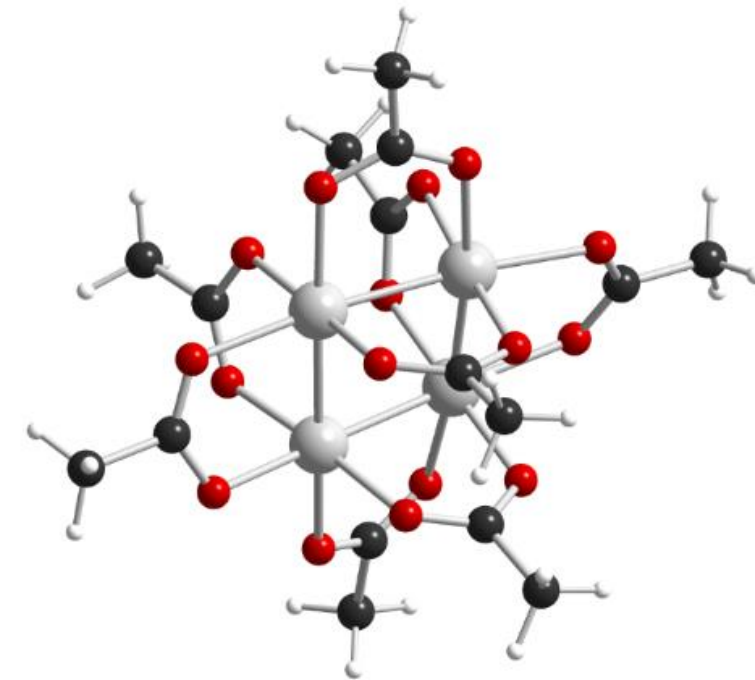
Červenohnedý octan paládnatý existuje v molekulovej trimérnej modifikácii $[\text{Pd}(\text{CH}_3\text{COO})_2]_3$ (obr. a) alebo polymérnej modifikácii $[\text{Pd}(\text{CH}_3\text{COO})_2]_n$ (obr. b). Atómy Pd sú v $[\text{Pd}(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_2]_3$ usporiadané do trojuholníka a každá dvojica atómov Pd je spojená dvomi mostíkovými acetáto ligandmi tak, že atómy Pd majú štvorcovú koordináciu. Octan platnatý má tetramérnu molekulovú štruktúru $[\text{Pt}(\text{CH}_3\text{COO})_2]_4$ (obrázok) v ktorej sú štyri atómy Pt^{II} spojené väzbami Pt–Pt do štvorca.

a) trimérna molekula
 $[\text{Pd}(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_2]_3$

b) reťazcová polymérna
štruktúra $[\text{Pd}(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_2]_n$

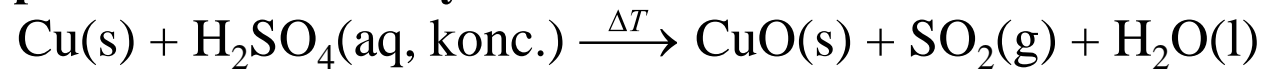
Tetramérna molekula
 $[\text{Pt}(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_2]_4$

Soli kyslíkatých kyselín a komplexy prvkov 11. skupiny

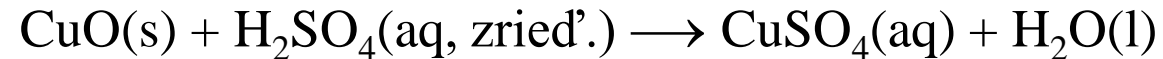
Oxidačné číslo III je pre zlúčeniny Au typické, avšak soli oxokyselín Au^{III} sú pomerne vzácne, rovnako ako zlúčeniny Cu^{III} a Ag^{III} . Komplexy atómov Cu^{III} , Ag^{III} a Au^{III} (d^8) majú zvyčajne štvorcový tvar, a teda sú diamagnetické. Oxidačné číslo II je typické len pre atóm medi. **Oxidačné číslo I je charakteristické pre atóm striebra**, menej stabilné je pre atómy medi a zlata.

Katióny $[\text{Cu}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ sa nachádzajú napr. v $\text{Cu}(\text{ClO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ a Tuttonovej soli $(\text{NH}_4)_2\text{Cu}(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$. V kryštálovej štruktúre je **katión $[\text{Cu}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ zvyčajne deformovaný**, napr. v $\text{Cu}(\text{ClO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ sú tri rôzne dĺžky väzieb Cu–O 194 pm, 198 pm a 238 pm.

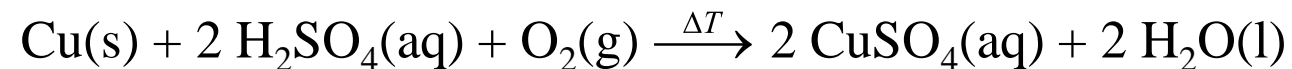
Zo solí oxokyselín prvkov 11. skupiny je najpoužívanejší pentahydrát síranu med'natého (modrá skalica). Laboratórne sa najčastejšie pripravuje dvojkrokovou syntézou. **V prvom kroku sa najskôr zahriatím medi v koncentrovanej H_2SO_4 pripraví oxid med'natý**

V druhom kroku CuO reaguje so zriedenou kyselinou sírovou

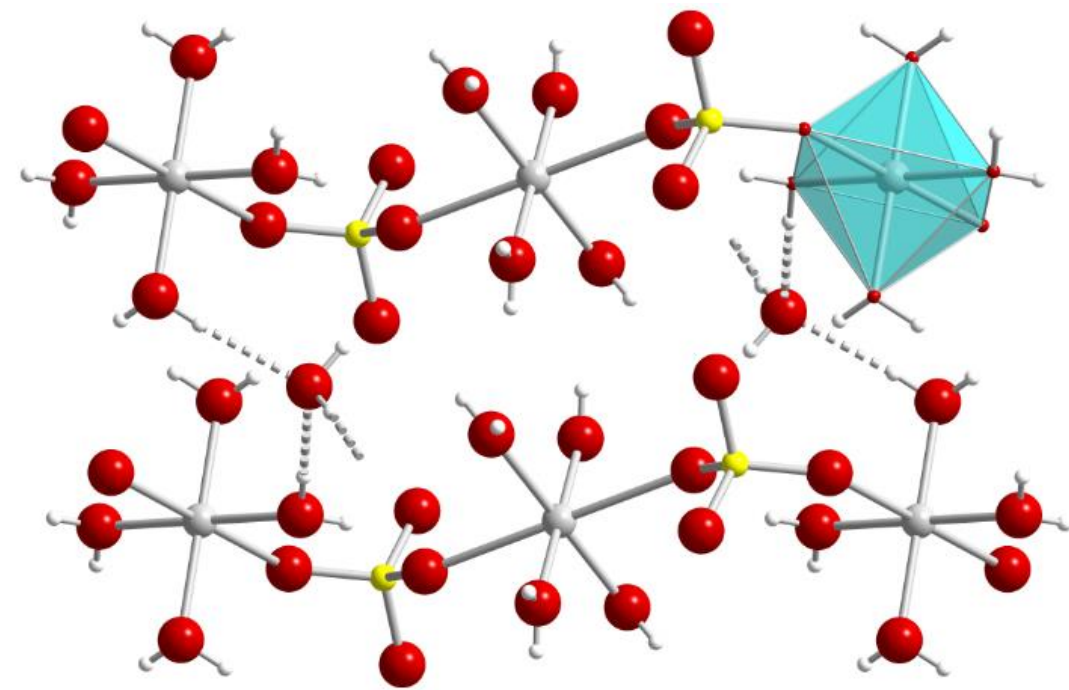

Pri priemyselnom postupe sa do teplej reakčnej zmesi medi s kyselinou sírovou vháňa dikyslík, čím sa priamo pripraví síran med'natý

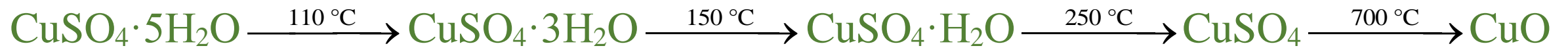

V kryštálovej štruktúre $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ (**obrázok**) sú na atóm Cu^{II} v ekvatoriálnych polohách koordinované štyri akvaligandy a v axiálnych polohách mostíkové síranové anióny. Tvar koordinačného polyédra je predĺžená tetragonálna bipyramída. Nekoordinované molekuly vody sú viazané iba vodíkovými väzbami. Zloženie modrej skalice teda presnejšie vystihuje vzorec $[\text{Cu}(\text{H}_2\text{O})_4(\mu\text{-SO}_4)] \cdot \text{H}_2\text{O}$ – monohydrát tetraakva-sulfátomed'natého komplexu.

Polymérna kryštálová štruktúra $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$

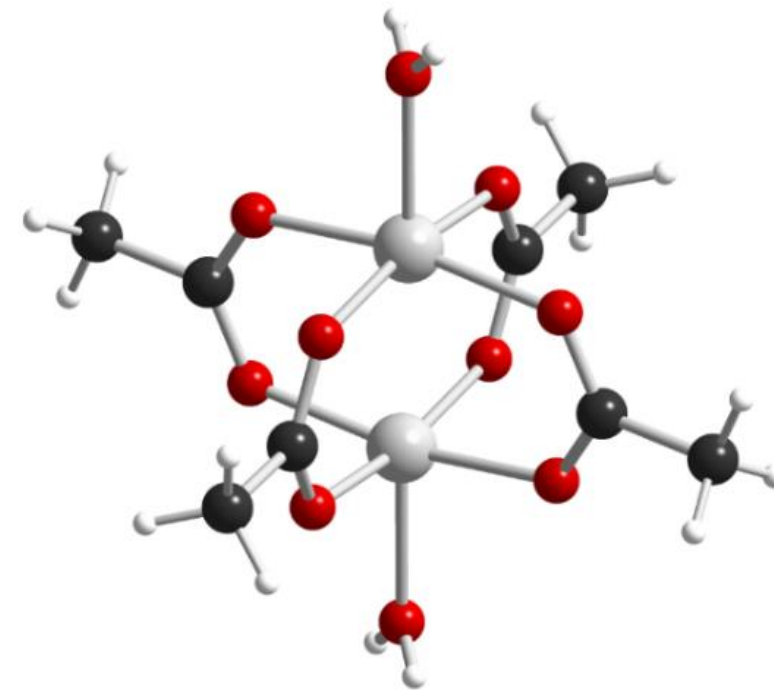
Pentahydrát síranu med'natého pri zahrievaní postupne uvoľňuje vodu, čím sa získa biely bezvodý CuSO_4 , ktorý sa d'alším zvyšovaním teploty rozloží na oxid med'natý a oxid sírový.

Síran med'natý a dusičnan med'natý sú komerčne dostupné látky, ktoré sú východiskovými zlúčeninami na prípravu d'alších med'natých zlúčenín. Tiež sa používajú ako fungicídy.

Uhličitan med'natý nie je známy, známe sú len modré, resp. **zelené hydroxid-uhličitaný med'natý**, ktoré sú vo vode nerozpustné. Vyskytujú sa aj v prírode ako minerály, napr. **zelený malachit** $\text{CuCO}_3 \cdot \text{Cu}(\text{OH})_2$ alebo **modrý azurit** $2\text{CuCO}_3 \cdot \text{Cu}(\text{OH})_2$. Často sa tieto zlúčeniny používajú ako východiskové zlúčeniny pri príprave iných med'natých solí.

Monohydrát octanu meďnatého $\text{Cu}(\text{CH}_3\text{COO})_2 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (obrázok) je dimérny komplex $[\text{Cu}_2(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_4(\text{H}_2\text{O})_2]$ a štruktúrne sa podobá na analogický chrómnatý komplex, avšak bez väzby $\text{Cu}\text{--}\text{Cu}$. V dimérnej štruktúre $[\text{Cu}_2(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_4(\text{H}_2\text{O})_2]$ sú dva atómy Cu^{II} spojené štyrmi acetátovými mostíkmi. Axiálne viazané molekuly vody v komplexe $[\text{Cu}_2(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_4(\text{H}_2\text{O})_2]$ je možné nahradiť aj inými, napr. *O*- alebo *N*-donorovými ligandmi.

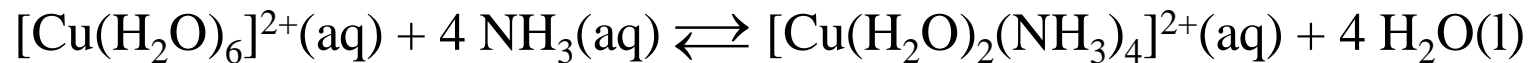

Molekulová štruktúra $[\text{Cu}_2(\mu\text{-CH}_3\text{COO})_4(\text{H}_2\text{O})_2]$

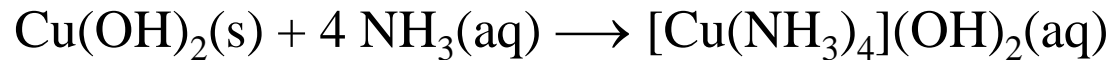
Komplexov Cu^{II} je známe obrovské množstvo, preto sa obmedzíme len na vybrané častice. Veľmi bežné sú komplexy Cu^{II} s *N*- a *O*-donorovými ligandmi, v ktorých prevažujú koordinačné čísla 4, 5 a 6. Pre komplexy Cu^{II} je charakteristická značná variabilita koordinačných polyédrov. Poznáme tetraédrické (napr. $[\text{Cu}(\text{NCS})_4]^{2-}$, $[\text{CuCl}_4]^{2-}$), štvorcové (napr. $[\text{Cu}(\text{ox})_2]^{2-}$), trigonálne-bipyramidálne (napr. $[\text{CuCl}_5]^{3-}$), tetragonálne-pyramidálne (napr. $[\text{CuCl}(\text{py})_4]^+$) a oktaédrické komplexy (napr. $[\text{Cu}(\text{bpy})_3]^{2+}$, $[\text{Cu}(\text{phen})_3]^{2+}$).

V mnohých komplexoch je zrejмый vplyv Jahnovho-Tellerovho efektu (konfigurácia d^9), preto sa komplexy s koordinačným číslom 6 vyznačujú variabilitou väzbových vzdialeností medzi atómami Cu^{II} a donorovými atómami. Zvlášť veľká deformácia bola pozorovaná v prípade katiónu $[\text{Cu}(\text{bpy})_3]^{2+}$, v ktorom majú ekvatoriálne väzby dĺžku 203 pm a axiálne 223 a 245 pm.

Po pridaní amoniaku sa v katióne $[\text{Cu}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ nahradia len štyri molekuly vody

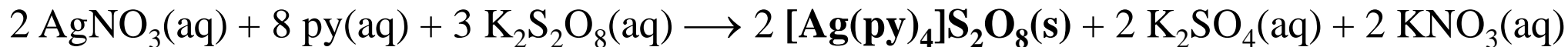

Soli obsahujúce katión $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$ môžu byť pripravené len v kvapalnom amoniaku. Vo veľmi koncentrovaných roztokoch en vzniká $[\text{Cu}(\text{en})_3]^{2+}$. **Tmavomodrý roztok $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4](\text{OH})_2$ (Schweizerovo činidlo)** vzniká reakciou $\text{Cu}(\text{OH})_2$ s vodným roztokom NH_3

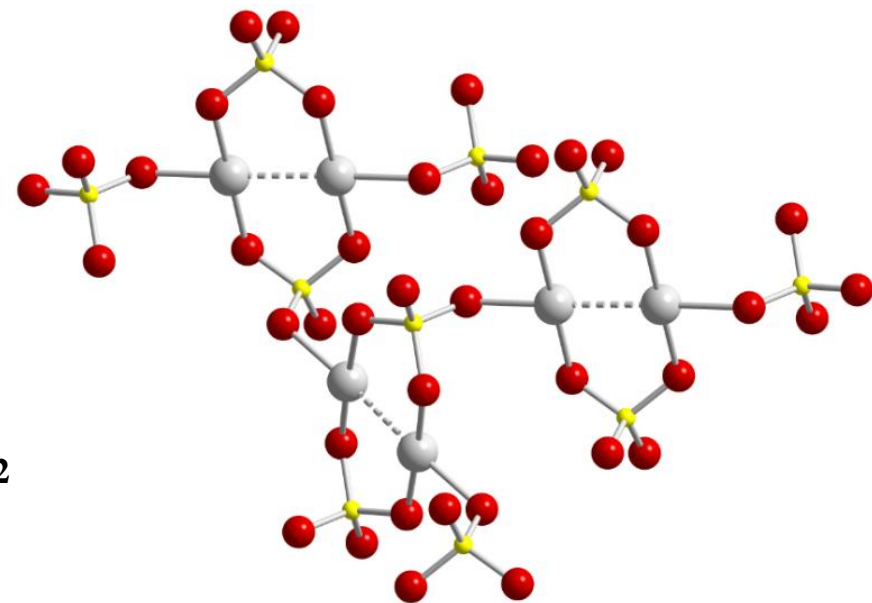
Roztok $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4](\text{OH})_2$ má zvláštnu schopnosť rozpúšťať celulózu a ak sa roztok celulózy okyslí, vzniká syntetické viskózne vlákno. Vzhľadom k produkcii viskózy má táto reakcia historický význam.

Komplexy Ag^{II} sú paramagnetické a zvyčajne štvorcové. Je možné ich pripraviť z vodných roztokov solí Ag^{I} veľmi silnými oxidačnými činidlami v prítomnosti zodpovedajúcich ligandov

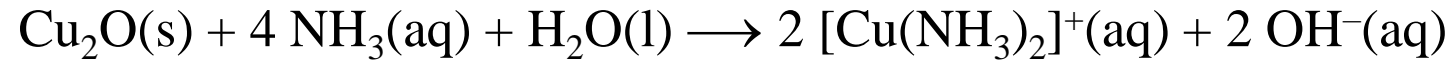

Zlúčeniny obsahujúce Au^{II} sú vzácne. **Poznáme napr. zlúčeninu $\text{Au}_2(\text{SO}_4)_2$, ktorá obsahuje dvojjadrové centrum $(\text{Au}_2)^{\text{IV}}$.**

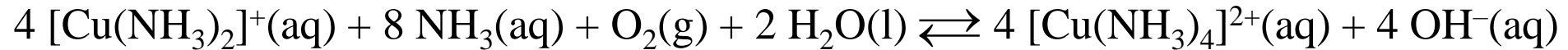
Kryštálová štruktúra zlúčeniny $\text{Au}_2(\text{SO}_4)_2$

Ión Cu^+ má konfiguráciu d^{10} a meďné soli sú teda **diamagnetické a bezfarebné**. Sfarbené sú len ak dochádza k prenosu náboja spojeného s absorpciou vo viditeľnej oblasti spektra, napr. v **červenom oxide meďnom**. Vo vode málo rozpustný Cu_2O reaguje s vodným roztokom NH_3 .

Katióny $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_2]^+$ sa v nadbytku amoniaku ľahko oxidujú kyslíkom za vzniku modrých katiónov $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4]^{2+}$

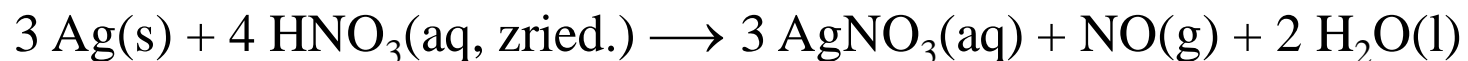
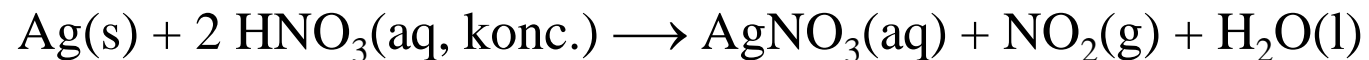

Komplex $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_2]^+$ je príkladom **lineárnej koordinácie Cu^I** a okrem neho sa lineárne usporiadanie pozoruje napr. v $[\text{Cu}(\text{CN})_2]^-$ alebo $[\text{CuCl}_2]^-$. Častý tvar koordinačného polyédra komplexov **Cu^I je aj tetraéder** (napr. $[\text{CuCl}_4]^{3-}$, $[\text{Cu}(\text{CN})_4]^{3-}$ $[\text{Cu}(\text{py})_4]^+$). **Atóm Cu^I sa chová ako mäkká Lewisova kyselina** a má tendenciu viazať sa s mäkkými Lewisovými zásadami, ako sú *S*- alebo *P*-donory, aj keď sú známe aj komplexy s *O*- a *N*-donormi.

Soli **Ag^I sú väčšinou bezvodé** a okrem **AgF , AgNO_3 a AgClO_4** sú málo rozpustné vo vode. V roztokoch rozpustných solí Ag^I sa uvažuje o prítomnosti lineárneho katiónu $[\text{Ag}(\text{H}_2\text{O})_2]^+$.

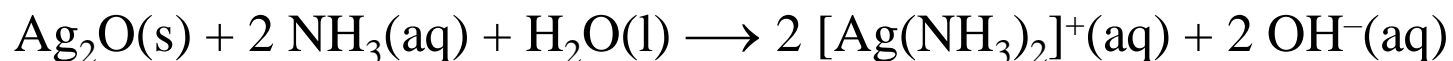
Najvýznamnejšou striebornou soľou je AgNO_3 . Je to bezfarebná, vo vode dobre rozpustná látka s relatívne malou teplotou topenia ($t_t = 209\text{ }^\circ\text{C}$). V kryštálovej štruktúre AgNO_3 sa na atóm Ag viaže šesť atómov kyslíka z dusičnanových aniónov, ktoré sú viazané mostíkovo alebo chelátovo. Medzi atómami striebra sú prítomné interakcie $\text{Ag}\cdots\text{Ag}$.

AgNO_3 sa pripravuje reakciou striebra s roztokom kyseliny dusičnej

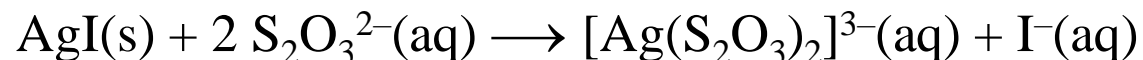

Veľa iných strieborných solí kyslíkatých kyselín, napr. **fosforečnan, uhličitan, síran alebo siričitan**, sú vo vode málo rozpustné a dajú sa získať zrážacími reakciami.

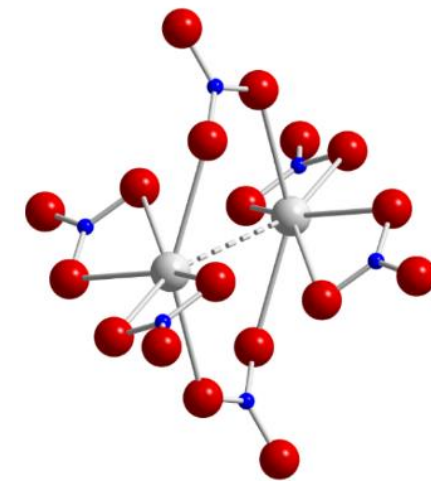
Málo rozpustné strieborné soli zväčša dobre reagujú s roztokmi obsahujúcimi vhodné ligandy, napr. v roztokoch amoniaku vzniká lineárny kation $[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2]^+$

Pre **komplexy Ag^I** je bežné **lineárne**, ako aj **tetraédrické** usporiadanie, ale Ag^I je schopné koordinácie v rozmedzí koord. čísel od 2 do 6. V $\text{NH}_3(\text{l})$ sa naproti tomu tvoria **katióny $[\text{Ag}(\text{NH}_3)_4]^+$** . V roztokoch tiosíranov vzniká

Jednoduché zlúčeniny Au^I sú **väčšinou veľmi málo rozpustné**, ale poznáme aj dobre rozpustných koord. zlúčenín Au^I , v ktorých je **lineárna koordinácia**, napr. $[\text{Au}(\text{CN})_2]^-$. Sú známe aj **trigonálne** a **tetraédrické** komplexy Au^I . **Au^I** , podobne ako Ag^I a Cu^I , **preferuje mäkké donory**, preto je známy veľký počet komplexov s väzbami Au-P a Au-S .

Kryštálová štruktúra AgNO_3

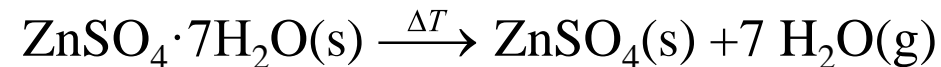
Soli kyslíkatých kyselín a komplexy prvkov 12. skupiny

Atómy Zn, Cd a Hg **uprednostňujú** v zlúčeninách **oxidačné číslo II**. Zinočnaté, kademnaté aj ortuťnaté zlúčeniny sú diamagnetické. Zinočnaté a kademnaté zlúčeniny sú bezfarebné, ortuťnaté zlúčeniny sú často intenzívne sfarbené.

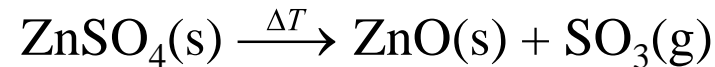
Komerčne dostupnými oxozlúčeninami Zn^{II} a Cd^{II} sú **uhličitany, sírany a dusičnany**. Síran zinočnatý aj kademnatý sú veľmi dobre rozpustné vo vode. Kryštalický $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ (biela skalica) **vzniká kryštalizáciou po reakcii Zn, ZnO, Zn(OH)₂ alebo ZnCO₃ so zriedenou kyselinou sírovou**, napr.

Pri zahrievaní $\text{ZnSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ dochádza najskôr pri teplote 250 °C k dehydratácii

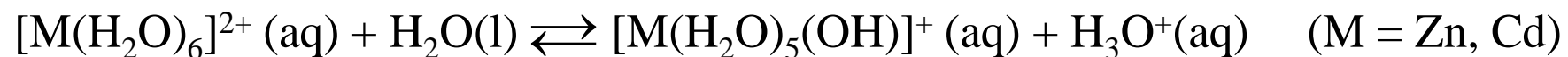

a pri teplote **nad 750 °C k rozkladu:**

Síran kademnatý možno pripraviť ako heptahydrát, za laboratórnych podmienok sa však z vodných roztokov vylučuje kryštalohydrát zloženia **$3\text{CdSO}_4 \cdot 8\text{H}_2\text{O}$** .

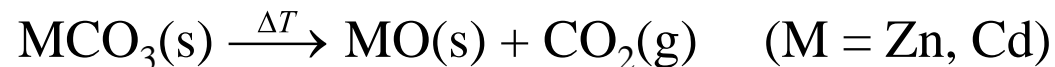
Hexahydráty $\text{Zn}(\text{NO}_3)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ a $\text{Zn}(\text{ClO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ obsahujú **v tuhom stave oktaédrické ióny $[\text{Zn}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$** . Ióny $[\text{M}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$ (M = Zn, Cd) **sú prítomné vo vodných roztokoch** a v dôsledku hydrolýzy uvedených katiónov sú ich **roztoky slabo kyslé**.

Málo rozpustné soli ZnCO_3 a CdCO_3 sa lab. pripravujú reakciou roztoku NaHCO_3 na vodné roztoky solí Zn^{II} a Cd^{II}

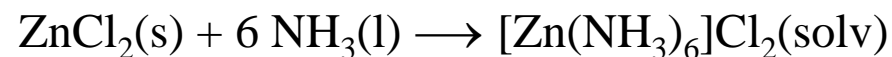
Vzhľadom na značný polarizačný účinok kationov Zn^{2+} a Cd^{2+} sa **uhličitany pri zahrievaní ľahko rozkladajú**

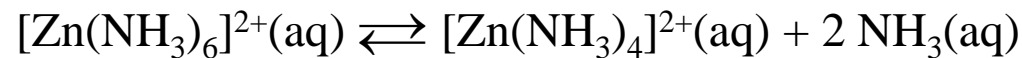
Pre komplexy Zn^{II} a Cd^{II} je známy **veľký počet rôznych koordinačných polyédrov**. Najbežnejšie sú koordinačné čísla 4, 5 a 6. Poznáme napr. **tetraédrické** ($[\text{Zn}(\text{OH})_4]^{2-}$, $[\text{Zn}(\text{NH}_3)_4]^{2+}$, $[\text{Cd}(\text{NH}_3)_4]^{2+}$), **tetragonálne-pyramidálne** ($[\text{Zn}(\text{acac})_2(\text{H}_2\text{O})]$), ale aj **oktaédrické** komplexy ($[\text{Zn}(\text{H}_2\text{O})_6]^{2+}$, $[\text{Cd}(\text{en})_3]^{2+}$, $[\text{Cd}(\text{acac})_3]^{-}$).

Je známe veľké množstvo komplexov Zn^{II} . Záujem o tieto komplexy súvisí najmä so štúdiom ich významu v živých systémoch. **Zn^{II} je na hranici medzi mäkkými a tvrdými centrálnymi atómami** a ľahko tvorí komplexy s rôznymi donorovými atómami, napr. s **tvrdými N- a O-donormi**, ale aj s **mäkkými S-donormi**.

Soli obsahujúce kationy $[\text{Zn}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$ vznikajú **reakciami v kvapalnom amoniaku**, napr.

Avšak **vo vodnom roztoku sú oktaédrické kationy $[\text{Zn}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$ v rovnováhe s tetraédrickými kationmi $[\text{Zn}(\text{NH}_3)_4]^{2+}$**

Podobne sa vo vodných roztokoch NH_3 **vyskytujú $[\text{Cd}(\text{NH}_3)_4]^{2+}$** , ale pri veľkých koncentráciách NH_3 **vzniká aj $[\text{Cd}(\text{NH}_3)_6]^{2+}$** .

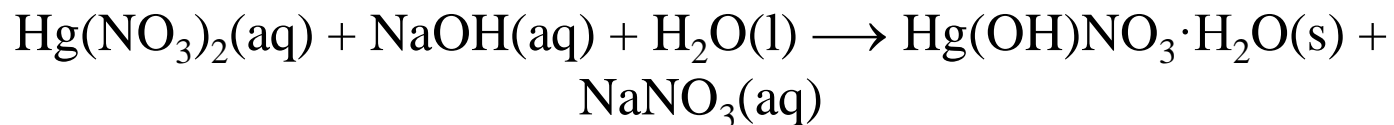
Komplex $[\text{Zn}(\text{acac})_2(\text{H}_2\text{O})]$ má **tetragonálne-pyramidálnu** koordinačnú sféru. V štruktúre uvedeného komplexu sú v **ekvatoriálnych polohách chelátovo koordinované dv aniónové acetylacetonátoligandy** a v axiálnej polohe je koordinovaná molekula vody.

Kryštalová štruktúra molekulového komplexu $[\text{Zn}(\text{acac})_2(\text{H}_2\text{O})]$

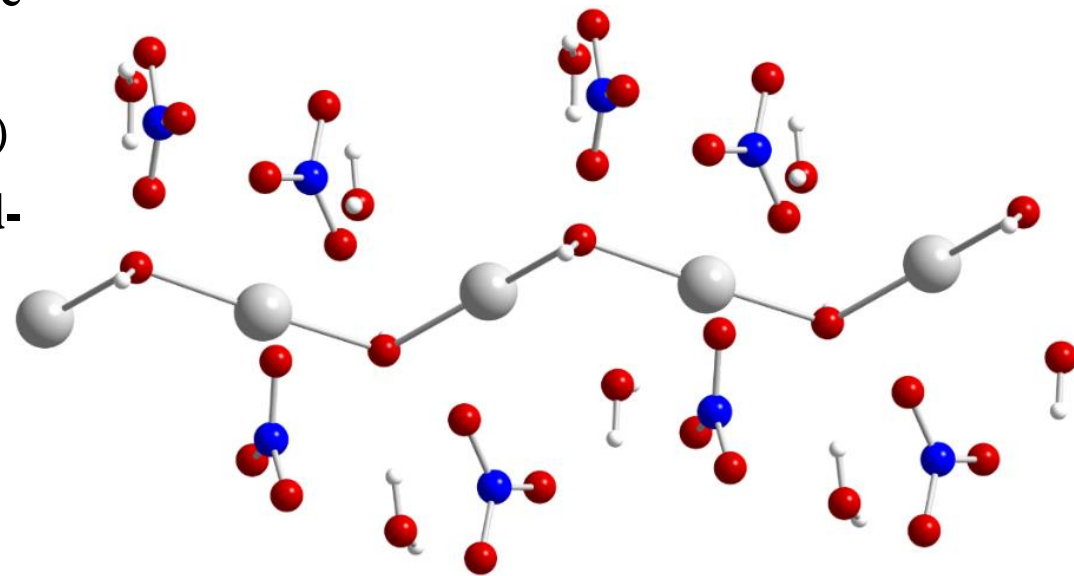
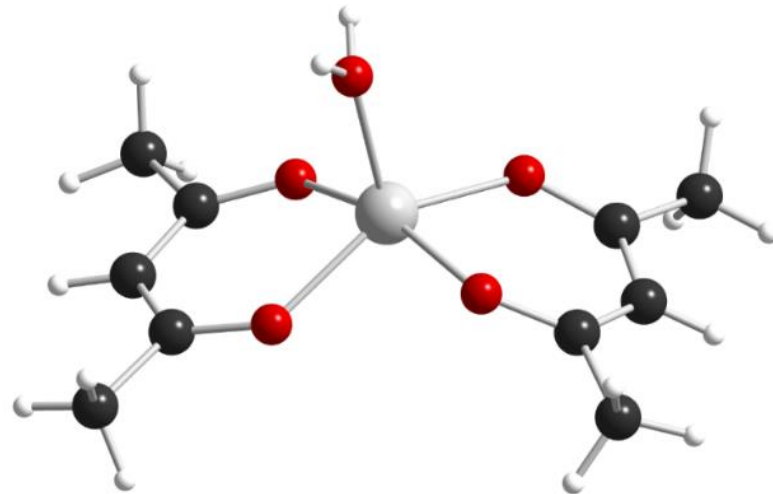
V **ortutnatých soliach silných kyselín** (napr. dusičnan, síran, chloristan) **prevládajú iónové interakcie**, a preto sú bezfarebné a vo vode dobre rozpustné. Ich roztoky v reagujú kyslo

V dôsledku uvedenej hydrolyzy je možné **získať mnoho hydroxid-solí**, napr. $\text{Hg}(\text{OH})\text{NO}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (tzv. **zásaditý dusičnan ortutnatý**)

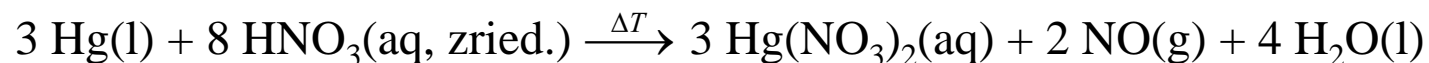
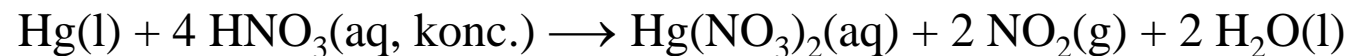

V jeho štruktúre sú **prítomné reťazce tvorené atómami Hg^{II}** a **mostíkovými skupinami OH**, dusičnanové anióny a molekuly vody.

Iónová kryštalová štruktúra $\text{Hg}(\text{OH})\text{NO}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$

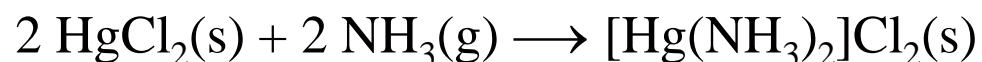
Hg(NO₃)₂ je stály v roztoku len za prítomnosti nadbytku silnej kyseliny. Pripravuje sa vo forme bezfarebných kryštálov reakciami

Vo veľkom nadbytku dusičnanových aniónov vzniká komplexný anión [Hg(NO₃)₄]²⁻ s chelátovo viazanými nitráto ligandmi a so štvorcovo-antiprizmatickým tvarom koordinačného polyédra (koordinačné číslo atómu Hg^{II} je 8). K soliam Hg^{II}, ktoré sú vo vode veľmi málo rozpustné, a preto stále voči hydrolýze, patria napr. fosforečnany, tiokyanatany a kyanidy.

Atóm Hg^{II} (*d*¹⁰) tvorí zvyčajne komplexy s koordinačnými číslami od 2 do 6: lineárne ([Hg(NH₃)₂]²⁺, [Hg(py)₂]²⁺), trigonálne ([HgI₃]⁻), tetraédrické ([Hg(en)₂]²⁺, [Hg(SCN)₄]²⁻, [HgI₄]²⁻) a oktaédrické ([Hg(en)₃]²⁺). Atóm Hg^{II} je mäkkým centrálnym atómom (mäkkou Pearsonovou kyselinou), a preto preferuje najmä koordináciu s *S*-donormi.

Príkladom komplexnej zlúčeniny Hg^{II} s koordinačným číslom 2 je [Hg(NH₃)₂]Cl₂, ktorý vzniká reakciou

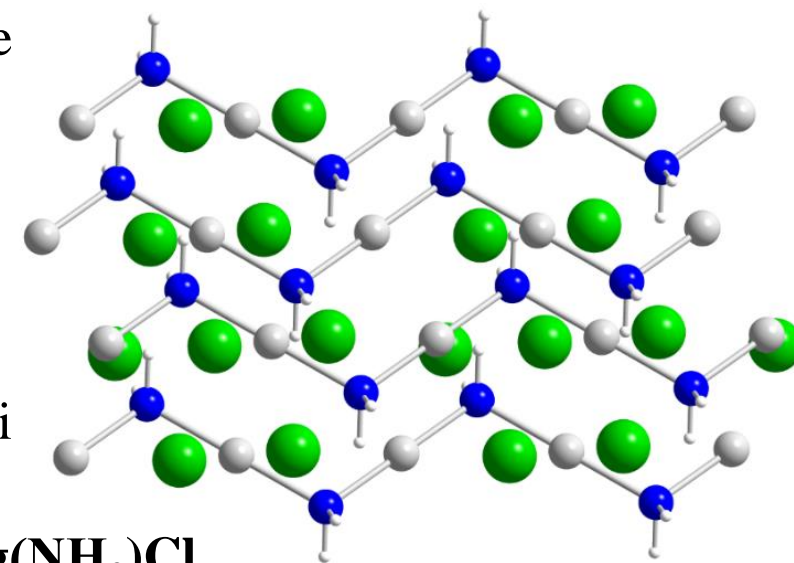

Po rozpustení [Hg(NH₃)₂]Cl₂ vo vodnom roztoku amoniaku vzniká zrazenina

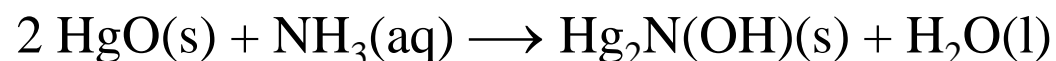

Štruktúra Hg(NH₂)Cl má reťazce tvorené atómami Hg^{II} a mostík. skupinami NH₂.

Iónová kryštalová štruktúra Hg(NH₂)Cl

Reakciou HgO s vodným roztokom amoniaku dochádza k tvorbe hydroxid-nitridu ortuťnatého

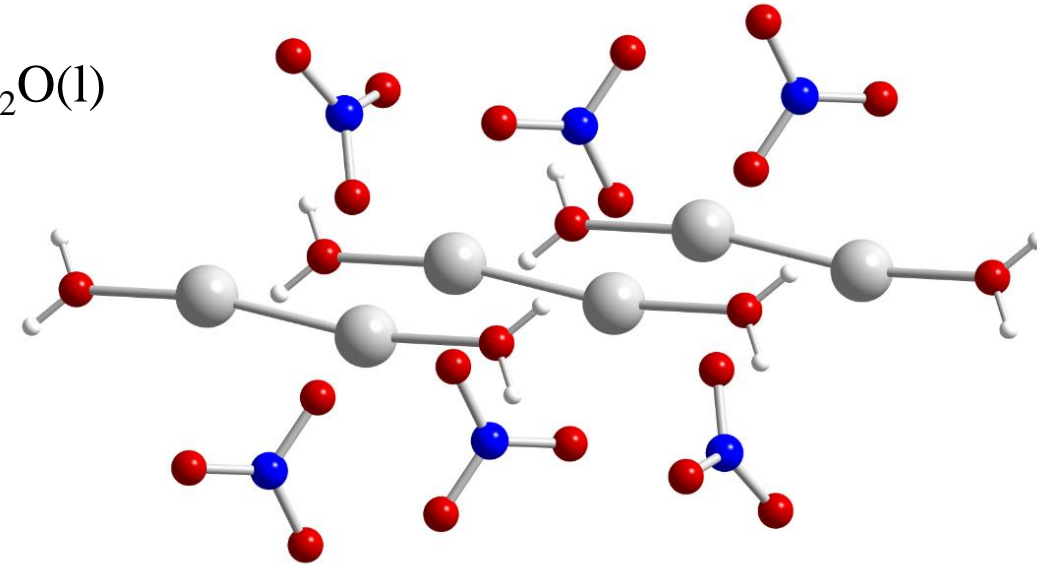

Ortuťné zlúčeniny obsahujú katióny Hg_2^{2+} so vzdialenosťou Hg–Hg 250 až 270 pm, čo zodpovedá **jednoduchej väzbe**. Medzi známe ortuťné zlúčeniny patria vo vode dobre rozpustné $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ a $\text{Hg}_2(\text{ClO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$. Z ich roztokov možno pripraviť ostatné, menej rozpustné soli (síran, bromičnan, jodičnan, octan).

Vodný roztok $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2$ sa pripravuje **reakciou zriedenej kyseliny dusičnej s ortuťou** za studena

$\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ obsahuje **lineárne katióny $[\text{H}_2\text{O}-\text{Hg}-\text{Hg}-\text{OH}_2]^{2+}$** s väzbovou vzdialenosťou Hg–Hg 254 pm a **iónovo viazanými dusičnanovými aniónmi**. Bezvodý $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2$ je možné pripraviť sušením $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ v exsikátore nad konc. H_2SO_4 .

Iónová kryštalová štruktúra $\text{Hg}_2(\text{NO}_3)_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$

Roztok dusičnanu ortuťného je kyslý v dôsledku hydrolyzy

Katión Hg_2^{2+} tvorí len veľmi málo stále komplexy.

Skúšky z predmetu Anorganická chémia 2

(Študijný program: Chémia, medicínska chémia a chemické materiály, denná forma)
v letnom semestri školského roka 2022/2023

Skúškové obdobie: 13. 05. – 28. 06. 2024

Na skúšku je potrebné sa prihlásiť cez [Akademický informačný systém](#).

1. Ku skúške z Anorganickej chémie 2 môžu pristúpiť len tí študenti, ktorí úspešne absolvovali skúšku z predmetu Anorganická chémia 1.
2. Skúška sa skladá z písomnej a ústnej časti a prebieha v dvoch dňoch. Písomnú časť skúšky tvoria testy **S1** až **S4** a **S5**. Študenti, ktorí **nezískali** počas semestra min. 22 bodov z testov **S1** až **S4** píšu v rámci skúšky najviac dvakrát opravu testov **S1** až **S4** v termíne do 21.06.2024.
3. Študenti, ktorí **získali** počas semestra z testov **S1** až **S4** (resp. z opravy **S1** až **S4**) 22 a viac bodov píšu v rámci skúšky už len test **S5** (40 bodov, 120 minút) a **písomnú prípravu na ústnu časť skúšky S6** (20 bodov, 45 minút), ktorá pozostáva z dvoch otázok. Jedna otázka je z chémie neprechodných prvkov (10 bodov), druhá otázka je z chémie prechodných prvkov (10 bodov). Po napísaní testov **S5** bude 15-minútová prestávka, po ktorej sa píše písomná príprava na ústnu časť skúšky **S6**.
4. Študent, ktorý na skúške píše testy **S1** až **S4** **nemôže** v uvedený deň absolvovať aj test **S5** a písomnú prípravu na ústnu časť skúšky **S6**. Ak študent na skúške z testu **S5** získa 22 a viac bodov, avšak z ústnej časti skúšky **S6** získa menej ako 11 bodov, musí na ďalšom termíne skúšky písať už len písomnú prípravu na ústnu časť skúšky **S6**.
5. Vyhodnotenie skúškových testov S5 a písomnej prípravy na ústnu časť skúšky S6, ako aj samotná ústna časť skúšky, prebiehajú zvyčajne na nasledujúci deň.

Na každý deň skúšky sú vypísané časy:

od 8:30 do 10:30 pre študentov, ktorí musia písať testy S1 až S4.

od 8:30 do 10:30 pre študentov, ktorí už môžu písať test S5.

od 10:30 do 10:45 prestávka.

od 10:45 do 11:30 len pre študentov, ktorí napísali test S5 a môžu písať písomnú prípravu na ústnu časť skúšky S6.

Termíny písania opravy testov **S1** až **S4**, skúšk. testu **S5** a písomnej prípravy na ústnu časť skúšky **S6** ako aj ústnej časti skúšky

1. termín* - skúška S5 oprava S1 až S4 prípravu na ústnu časť skúšky S6 ústna skúška	16.05.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	16.05.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	16.05.2024	štvrtok o 10:45 hod.	CH13
	17.05.2024	piatok o 8:30 hod.	OACH
2. termín* - skúška S5 oprava S1 až S4 prípravu na ústnu časť skúšky S6 ústna skúška	23.05.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	23.05.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	23.05.2024	štvrtok o 10:45 hod.	CH13
	24.05.2024	piatok o 8:30 hod.	OACH
3. termín - skúška S5 oprava S1 až S4 prípravu na ústnu časť skúšky S6 ústna skúška	30.05.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	30.05.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	30.05.2024	štvrtok o 10:45 hod.	CH13
	31.05.2024	piatok o 8:30 hod.	OACH
4. termín - skúška S5 oprava S1 až S4 prípravu na ústnu časť skúšky S6 ústna skúška	13.06.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	13.06.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	13.06.2024	štvrtok o 10:45 hod.	CH13
	14.06.2024	piatok o 8:30 hod.	OACH
5. termín - skúška S5 oprava S1 až S4 prípravu na ústnu časť skúšky S6 ústna skúška	20.06.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	20.06.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	20.06.2024	štvrtok o 10:45 hod.	CH13
	21.06.2024	piatok o 8:30 hod.	OACH
6. termín - skúška S5 prípravu na ústnu časť skúšky S6 ústna skúška	27.06.2024	štvrtok o 08:30 hod.	CH13
	27.06.2024	štvrtok o 10:45 hod.	CH13
	28.06.2024	piatok o 8:30 hod.	OACH

*V čase konania 1. a 2. termínu (16.05.2024 a 23.05.2024) bude aj termín konania skúšky z predmetu Anorganická chémia 1, ktoré sú vypísané v AIS v tomto predmete.

Pozor, prihláste sa len na jeden čas v deň písomnej skúšky!

Skúška pokračuje **ústnou časťou spravidla na druhý deň** od 08,30 hod. Na obidvoch častiach skúšky musí mať každý študent pri sebe doklad totožnosti. Študent na písomnej časti skúšky nesmie mať pri sebe mobilný telefón.

Prihlásenie, odhlásenie a zmena termínu skúšky

- prostredníctvom Akademického informačného systému (AIS)
- prihlásiť a odhlásiť sa možno iba prostredníctvom akademického informačného systému.

Priebeh skúšky

- **Oprava testov S1 až S4** trvá 120 minút (od 8:30 do 10:30). **Písomná časť skúšky S5** trvá 120 min. a **písomná príprava na ústnu časť skúšky S6** trvá 45 min. Po skončení písomnej časti skúšky **S5** (10:30 hod) a písomnou prípravou na ústnu časť skúšky **S6** (10:45 hod) je 15 min prestávka. **Ústna časť skúšky začína** na druhý deň o 8,30 hod.
- V prípade neúčasti na skúške sa študent ospravedlní do 5 pracovných dní Prof. Segľovi, ktorý rozhodne o oprávnenosti ospravedlnenia (ospravedlniť sa možno predbežne aj e-mailom alebo telefonicky v čase 9,00 - 10,00 hod. na bratislavskom čísle (02) 59325-209.

Absolvovanie skúšky

Hodnotenie skúšky sa skladá z hodnotenia písomnej a ústnej časti skúšky.

a)	Písomná časť skúšky (S1 až S4) najviac 40 bodov	najmenej 22 bodov
b)	Písomná časť skúšky (S5) najviac 40 bodov	najmenej 22 bodov
c)	Ústna časť skúšky najviac 20 bodov	najmenej 12 bodov
d)	Celkové hodnotenie skúšky..... najviac 100 bodov	najmenej 56 bodov